

Forord

Etter å ha deltatt på et foredrag av Magnar Kristiansen ved Trondheim fengsel vedrørende viktigheten av å spre psykologisk fagkunnskap innenfor kriminalomsorgen, ble jeg umiddelbart nysgjerrig på hvordan jeg som kommende psykolog kan bidra med min kompetanse på dette feltet. Jeg tok dermed initiativ til å få mer informasjon om dette gjennom samtaler med blant annet Magnar Kristiansen, Wenche Pedersen og Torbjørn Nilsen ved Trondheim fengsel. Jeg vil med dette takke disse personene for å ha tatt seg tid til meg og til å ha inspirert meg til å tilegne meg kunnskap om et felt som få psykologer vet mye om. Videre ønsker jeg å takke fengselsbetjent Rune Rødbekk ved Bodø fengsel for å ha tatt på seg ansvaret for å distribuere undersøkelsen min ved Bodø fengsel. Jeg vil også takke professor Kirsten Rasmussen, førsteamanuensis Roger Hagen og seniorrådgiver Kyrre Svarva for veiledning og hjelp til statistiske prosedyrer. Sist men ikke minst vil jeg takke Torill Solskinnsbakk og Daniel Weiss for støtte og oppmuntring i arbeidet med prosjektet.

Innholdsfortegnelse

Abstract	3
Sammendrag	4
Endringsarbeid innenfor murene. En undersøkelse av ansattes holdninger til påvirkningsprogram i fengselet.	5
1.1 Kjennetegn ved påvirkningsprogrammer	7
1.2 Effektstudier av påvirkningsprogrammer	9
1.3 Holdninger som prediktor for atferd	11
1.4 Spesifikke moderatorer for forholdet mellom holdninger og atferd	12
1.5 Tidligere forskning på holdninger hos ansatte i fengselsvesenet	13
1.6 Faktorer som påvirker holdninger til endringsarbeid	14
1.7 Avgrensning av problemstilling	16
Metode	17
2.1 Utvalg	17
2.2 Instrumenter	17
2.3 Prosedyre	18
2.4 Analyse	18
Resultater	19
3.1 Utvalgsbeskrivelse	19
3.2 Holdningsskårer	21
3.3 Prediktorer for holdninger	22
Diskusjon	24
Konklusjon	31
Referanseliste	33
Appendiks	46

Abstract

Rehabilitation programming can be defined as treatment programs targeting prisoners with a purpose to give the defendant knowledge and motivation for change, and to stimulate his or her resources to cope with a life without crime. Meta-analyses show that such programs decrease the recurrence risk for crime. Yet, such programs are not offered to the majority of defendants today. Without prison employees that have attitudes supporting rehabilitation programming it has been found that it is difficult to effectively implement such programs. There is little research that has looked at employee attitudes to rehabilitation in prison in Norway. This study compares attitudes to rehabilitation and punishment in a Norwegian sample (N = 73) of prison staff to international research, and explores the role of experience and knowledge about the programs on attitudes. The results show that the majority of the sample of employees in Norwegian prisons support a focus on rehabilitation in prison and suggest that they are somewhat more favorable to rehabilitation than what has been shown in international research. Job satisfaction was found to be the strongest predictor of attitudes to rehabilitation and punishment. Although the findings are not strong enough to conclude that experience with and knowledge about programs affect related attitudes, the results suggest that this should be the subject of future research. Implications for practice are discussed.

Sammendrag

Påvirkningsprogrammer er en benevnelse på tiltak i kriminalomsorgen som har et formål om å gi domfelte ny kunnskap og motivasjon til endring, samt å stimulere hans eller hennes ressurser til å mestre et liv uten kriminalitet. Meta-analyser viser effekt av programvirksomhet i form av minket tilbakefallsrisiko til kriminalitet. På tross av dette blir ikke slike programmer tilbudt hovedandelen av domfelte i dag. Uten at ansatte i fengselet har holdninger som støtter påvirkningsprogrammer har det blitt funnet at det er vanskelig å effektivt implementere slike programmer. Det finnes lite forskning som har sett på ansattes holdninger til rehabilitering i fengselet i Norge. Denne studien sammenligner holdninger til rehabilitering og straff hos et norsk utvalg (N=73) av fengselsansatte med internasjonal forskning på feltet og utforsker rollen erfaring med og kunnskap om påvirkningsprogrammer påvirker holdninger omkring dette. Resultatene viser at hovedandelen av utvalget av ansatte i norske fengsler støtter et fokus på rehabilitering i fengselet og det kan antydes at ansatte i fengselsvesenet i Norge stiller seg noe mer positiv til rehabilitering enn det resultatene fra internasjonal forskning viser. Jobbtilfredshet ble funnet å være den sterkeste prediktoren for holdninger til både rehabilitering og straff. Det fremkommer ikke sterke nok funn til å konkludere med at erfaring med og kunnskap om påvirkningsprogrammer påvirker holdninger omkring dette, men resultatene tilsier at dette bør bli gjort til gjenstand for videre forskning. Implikasjoner for praksis blir diskutert.

Endringsarbeid innenfor murene. En undersøkelse av ansattes holdninger til påvirkningsprogram i fengselet.

Holdninger rundt endringsarbeid i fengselet har historisk sett vært i stadig endring. På slutten av 1960-tallet og tidlig på 1970-tallet endret den gjeldende holdningen om at kunnskap skulle føre til et bedre straffesystem til at sosial rettferdighet var den eneste løsningen på kriminalitetsproblemet. I siste del av 1990-tallet ble imidlertid et mer optimistisk syn på endringsarbeid igjen mer vanlig. Dette kan i stor grad forklares med at meta-analyser viste at sammenlignet med andre typer endringsarbeid i fengselet, virker påvirkningsprogrammer spesielt godt for å redusere tilbakefall til kriminalitet (Cullen & Gendreau, 2001).

Påvirkningsprogrammer er en benevnelse på tiltak i kriminalomsorgen som retter seg mot domfelte og varetektsinnsatte i form av undervisning, ferdighetstrening og strukturerte samtaler. Formålet med programvirksomheten er å gi domfelte ny kunnskap og motivasjon til endring, samt å stimulere hans eller hennes ressurser og kompetanse til å mestre et liv uten kriminalitet (Evensen, 2010). Allerede i St. meld. nr. 27 (1997-1998) ble det sagt at kriminalomsorgens mål innen en femårsperiode var å gi et relevant programtilbud for alle innsatte. Over ti år senere er fortsatt ikke dette målet nådd, på tross av at flere studier kan vise til en effekt av programvirksomhet.

Residiv er et vanlig mål på om påvirkningsprogrammer viser effekt, og har blitt definert som ”tilbakefall blant dømte i kriminalomsorgen til ny dom som også skal gjennomføres av kriminalomsorgen” (St. meld. nr. 37, 2007-2008, s. 68). Nyere forskning viser at residivraten reduseres med 20 til 30 prosent hvis påvirkningsprogrammer blir administrert korrekt og med rett målgruppe (Andrews & Bonta, 2003; Wilson, Bouffard & Mackenzie, 2005). Effekten av programvirksomhet står i sterk kontrast til funn som har blitt gjort av effekten av straff, ettersom omfattende analyser viser at ingen type straff eller sanksjoner reduserer tilbakefall i seg selv (MacKenzie, Mitchell & Wilson, 2002; Pallone, 2003). Det har blitt påvist en sammenheng mellom økt innsperringstid og tilbakefallsrisiko (MacKenzie et al., 2002) i tillegg til at fengseler preget av et militærregime øker sjansen for residiv (MacKenzie & Shaw, 1993; MacKenzie, 2000).

Sutherland (1939) forsøkte tidlig å finne et svar på årsaken til forholdet mellom straff og kriminalitet, og mente at dette kan forklares av at straffens hensikt ikke er rettet mot årsakene

til at kriminalitet eksisterer. For å gjøre tiltak mot kriminalitet effektive må tiltakene hjelpe den kriminelle til å være i kontakt med, og tilpasse seg,- konvensjonell kultur og relasjoner. Den påviste effekten av påvirkningsprogrammer kan sies å være i overensstemmelse med et slikt syn. Likevel har det blitt hevdet at tiltak som er et bindeledd mellom institusjoner, fengsel og samfunnet har vært en mangelvare frem til nyere tid (Greaker & Vetvik, 1998), og at tendensen i dag fortsatt er en vektlegging på straff og tidsbegrenset behandling (Christie & Brun, 2003).

Fordelene med å redusere residiv er mange, ettersom konsekvensene av kriminalitet er omfattende og skadelige, både for samfunnet og individet. Selv små effekter i residivraten vil gi store besparelser for samfunnet (Donato & Shanahan, 1999; Cullen & Gendreau, 2000; Welsh & Farrington, 2000; Aos, Phipps, Barnoski & Lieb, 2001). Konsekvenser på et individnivå kan belyses blant annet ut fra lidelsen kriminalitet påfører ofre, ofrenes familie, lovovertrederen selv og lovovertrederens familie. Statistisk Sentralbyrå viser til at 48 prosent av de som ble siktet etter å ha begått et lovbrudd i 2004 pådro seg en ny siktelse i løpet av de neste fem årene. Når det gjelder vinningskriminalitet, voldskriminalitet og narkotikakriminalitet alene, er tallene til sammenligning henholdsvis 58 prosent, 57 prosent og 67 prosent (SSB, 2011). Ettersom en stor andel av lovovertredere pådrar seg nye siktelser, er det sannsynlig at påvirkningsprogrammer rettet mot denne gruppen kan være et effektivt middel for å forebygge kriminalitet. For å kunne oppnå dette vil det være avgjørende med forskning som bidrar til en bedre forståelse av hvordan effektiv implementering av påvirkningsprogrammer skjer, og hvilke faktorer som påvirker dette.

Flere studier har funnet at holsninger hos ansatte i fengselsvesenet kan påvirke måten de samhandler med innsatte (Bazemore & Dicker, 1994; Farkas, 1999) og hvor villige de er til å støtte opp og aktivt levere påvirkningsprogrammer (Robinson et al., 1993). Det er blitt funnet at det er vanskelig å effektivt implementere påvirkningsprogrammer innenfor fengselsvesenet uten at de ansatte har holdninger som støtter dette (Glaser, 1964; Robinson et al., 1993). Videre er det blitt antydnet at det er en sammenheng mellom holdninger hos ansatte i fengselsvesenet og effekten av påvirkningsprogrammer (Tewksbury & Mustaine, 2008). Holdninger hos ansatte i fengselsvesenet vil dermed være en faktor som er viktig å utforske for å kunne oppnå en effektiv implementering av påvirkningsprogrammer.

1.1 Kjennetegn ved påvirkningsprogrammer

Gruppebaserte intervensjoner i form av påvirkningsprogrammer har potensial til å produsere endring (Crighton & Towl, 2008). Hovedandelen av programvirksomheten som blir gjort i fengsler i dag er manualbaserte og sterkt påvirket av det kognitiv-atferdsmessige perspektivet (Crighton & Towl, 2008). Dette perspektivet baserer seg på kognitiv teori, hvor det sentrale er hvordan individets tanker påvirker ens atferd. Å identifisere, og eventuelt korrigere tankemønstre som ligger til grunn for problematisk atferd, vil dermed kunne føre til atferdsendring (Meichenbaum, 1977). Manualer som disse programmene er basert på inneholder instruksjoner for hvordan å utføre en spesifikk metode og ble utviklet for å styrke validiteten til utfallet av konklusjoner i psykoterapeutisk forskning. Årsaken til dette er at manualene var tiltenkt å bidra til å redusere effekten av variasjonen i utfall som kan forklares ut fra bruk av ulike terapeuter (Drozd & Goldfried, 1996). Behandlingsmanualer forbedrer terapeutens forståelse av metoden og sikrer klienten eller pasienten om at evidensbaserte metoder blir brukt. Et forskningsmessig fortrinn av dette inkluderer potensialet til å gjennomføre evalueringer av den spesifikke metoden i stor skala, på ulike steder og med et høyt antall terapeuter (Free, 2007). En annen styrke med denne tilnærmingen er at den gir muligheten til å utvikle en høyt strukturert tilnærming til opplæringen av en metode. Perspektivet er imidlertid ikke uten svakheter. Erfarne utøvere kan for eksempel føle at de får et mer begrenset handlingsrom til å tilrettelegge for den individuelle klientens behov (Towl, 2004a; Towl, 2004b).

Det har blitt gjennomført mange ulike påvirkningsprogrammer i norske fengsler (Evensen, 2010). Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS) driver opplæring i flere av disse programmene, og i likhet med programvirksomhet internasjonalt er de fleste av disse i høy grad påvirket av det kognitiv-atferdsmessige perspektivet. Kriminell atferd og tanker knyttet til slik atferd er sentralt i de fleste påvirkningsprogrammene. Programmene kjennetegnes av at de retter seg mot en definert målgruppe og definerte lovbruddsrelaterte problemområder (Friestad, 2005). En kort redegjørelse av de ulike programmene KRUS driver opplæring i følger nedenfor.

”Ny Start” kjennetegnes av en pedagogisk tilnærming som går ut på at de innsattes manglende kognitive ferdigheter kan utbedres gjennom læring (Evensen, 2006). Formålet med programmet er å endre kriminelles måter å tenke og løse problemer på, slik at de skal velge ikke-kriminelle atferdsmønstre og måter å leve på. Målgruppen for programmet er deltakere som mangler ulike kognitive ferdigheter (Eskeland & Haugli, 2006). ”Bygging av Mestringstillit” er

basert på en kognitiv endringsmetodikk og har som siktemål at programmet skal bidra til at domfelte kan stoppe opp i risikosituasjoner for lovbrudd, gripe inn i dem og vurdere alternative handlinger. Målgruppen for programmet er innsatte som ikke planlegger atferden sin bevisst (Højdahl, 2007). ”Brotts-brytet” er et videre eksempel på et program som er bygget på kognitiv teori og som har et spesielt fokus på kriminell atferd og tankemønstre knyttet til slik atferd. Dette programmet retter seg imidlertid ikke mot noen spesiell type lovbrudd eller klientkategori. Målsettingen for programmet er å redusere lovbrudd og tilbakefall (Evensen, 2006). En videre spesifisert målsetting skal formuleres med utgangspunkt i den enkelte innsattes behov og forutsetninger (Eskeland & Haugli, 2006).

Flere påvirkningsprogrammer har et fokus på rusproblematikk i tillegg til kriminell atferd. ”En-til-en” er bygd på kognitive- og atferdspsykologiske metoder og er et individuelt samtaleprogram som tar opp temaer som rus, vold og livsmestring. Programmet er direkte rettet inn mot den kriminaliteten vedkommende har begått. Målgruppen er personer med middels til høy risiko for tilbakefall til kriminalitet. Det kan være personer som er dømt for alle typer lovbrudd - med unntak av vold i hjemmet og seksuelle overgrep (Kriminalomsorgen, 2012). ”Rus i Fengsel (RIF)” og ”Mitt Valg” er kognitive rusprogram med en felles teoretisk ramme og en felles metodisk tilrettelegging. Forskjellene ligger først og fremst i at ”Rus i Fengsel” gjennomføres i fengsel, mens ”Mitt Valg” drives i friomsorgen, noe som gjør den praktiske gjennomføringen forskjellig (Nesvik, 2004). Programmene tar sikte på å redusere risikoen for tilbakefall til rusmisbruk og kriminell atferd gjennom å motivere til atferdsendring og skape holdninger som er uforenelig med rusmisbruk. Målgruppen for disse programmene er personer som har moderate, betydelige eller alvorlige rusproblemer (Evensen, 2006). ”Trafikk og Rus” er et program som er spesielt egnet for promilledømte og har som målsetning å motivere deltakerne til ikke å kjøre i ruspåvirket tilstand i fremtiden. Målgruppen er domfelte for kjøring i ruspåvirket tilstand, personer som tidligere har blitt dømt for kjøring i ruspåvirket tilstand eller for andre domfelte som ønsker å lære mer om sammenhengen mellom rus og trafikk (Højdahl, Kristoffersen, Brumoen & Johansen, 2007).

En annen gruppe av programvirksomhet vektlegger voldsproblematikk. ”Samtalegrupper etter Alternativ til Vold (ATV)”-modellen har som målsetting å problematisere og diskutere faktorene som bidrar til å opprettholde vold. Dette bidrar igjen til at den enkelte endrer sin forståelse av seg selv og sin voldsbruk. Målgruppen for dette programmet er personer som er

dømt for voldsutøvelse av enten ikke-seksuell eller seksuell art, eller som tidligere har hatt problemer relatert til vold (Friestad, 2005). ”Sinnemestring” tilbys innsatte som opplever utfordringer relatert til å kontrollere sinnet sitt (Evensen, 2010) og har som målsetning å lære deltakerne teknikker som de kan bruke til å mestre og kontrollere sin aggressive atferd. Målgruppen for dette programmet er menn som er voldelige i nære relasjoner (Friestad, 2005).

En mindre andel av påvirkningsprogrammene som KRUS driver opplæring i er rettet mot målgrupper som skiller seg spesielt ut fra de andre programmene. ”Stressmestring” er et kort program som er spesielt rettet mot innsatte som opplever psykiske belastninger i forbindelse med fengselsoppholdet. Målgruppen for programmet er innsatte som er i de første månedene etter innsettelse og i varetekt. Årsaken til dette er at det er en sterk opphoping av psykiske problemer tidlig etter innsettelse. Programmet er ment å gi økt motivasjon for endring, men antas ikke å være residiv-reducerende i seg selv (Waage, 1999). ”VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner” har til sammenligning et fokus på kvinnenes relasjoner, muligheter og ressurser (Evensen, 2010). Målsettingen med programmet er å styrke kvinnenes evne til å foreta valg som gir bedre livskvalitet, og følgelig å redusere kriminalitet, rusmisbruk og voldsrelaterte hendelser (Granheim, 2007). Målgruppen er kvinner som gjennomfører straff i fengsel, friomsorg eller har behov for oppfølging etter soning (Højdahl, 2009).

Utvalget av påvirkningsprogrammer som har blitt gjennomgått viser at de ulike programmene som blir gjennomført i norske fengsler varierer når det kommer til målgrupper og innhold. Samtidig har programmene til felles at de er manualbaserte og er påvirket av det kognitiv-atferdsmessige perspektivet. Studier som har tatt for seg effekten av påvirkningsprogrammer har i hovedsak dreid seg om programmer av denne typen.

1.2 Effektstudier av påvirkningsprogrammer

Studier relatert til effekten av påvirkningsprogrammer har tidligere vist til variable funn, noe som har ført til en viss kritikk og skepsis vedrørende programvirksomhet (Hollin, 2008). Mye av denne forskningen har imidlertid vært preget av metodiske svakheter, noe som sår tvil omkring generaliserbarheten til disse funnene (Hollin, 2008). Videre har denne forskningen i begrenset grad sett på effekten av et tiltak i forhold til andre mulige påvirkningsfaktorer (Fridhov, 2003). Flere meta-analyser har i den senere tid vist at påvirkningsprogrammer i fengsel og friomsorg har en effekt, og at disse funnene er konsistente (Lipsey, Chapman &

Landenberger, 2001; Dowden, Antonowicz & Andrews, 2003; Landenberger & Lipsey, 2005; Wilson, Buoffard & MacKenzie, 2005; Tong & Farrington, 2006). Det har også blitt vist til større effektstørrelser enn ved intervensjoner knyttet til utdanning eller arbeid (Wilson, Gallagher & MacKenzie, 2005).

I en meta-analyse som sammenlignet hva som kjennetegnet påvirkningsprogrammene som fungerte sammenlignet med de som ikke fungerte, ble det funnet at programmer som fungerte fokuserte på lovbyters tenkning (Andrews & Bonta, 2003). Studien oppsummerte resultatene av 18 års forskning og inneholdt evalueringer som omhandlet behandling av lovbytere gjennom de siste 40 årene. Resultatene viser at noen av påvirkningsprogrammene kunne redusere tilbakefall med opp til 80 prosent, mens andre fungerte langt dårligere. Felles kjennetegn for programmene som fungerte var at de la vekt på resonnering, attribusjonsmønster, selvevaluering, forventninger og sosial persepsjon, og tok i bruk teknikker som bedret deltakernes ferdigheter på disse områdene (Andrews & Bonta, 2003). Andrews og Bonta (2003) tok videre utgangspunkt i faktorer som var med på å predikere kriminelle handlinger, samt komponenter som bidro til vellykket behandling av lovbytere, og utarbeidet prinsipper for effektiv behandling. Deres teori utgjør i dag det dominerende perspektivet innenfor rehabilitering av lovbytere (Berman, 2004; Cullen, 2005).

Det foreligger en rekke undersøkelser som har sett på forholdet mellom påvirkningsprogrammer som tar hensyn til prinsippene for effektiv behandling og nedgang i tilbakefall til ny kriminalitet. I en nyere studie konkluderer Bourgon og Armstrong (2005) med at programmer som bygger på prinsippene for effektiv behandling har gjennomsnittelige effektstørrelser (Cohens d) på .30. Årsaken til at resultatene varierer ser ut til å være hvordan programmene har blitt implementert, men også av metodemessige forhold (Bourgon og Armstrong, 2005). Det virker å være ulike funn vedrørende residiv avhengig av hvor store intervensjoner som blir gjort. Dette viser et lineært forhold, hvor større intervensjoner fører til en økt reduksjon i residiv. Dette er igjen knyttet til de individuelle behov den enkelte innsatte har (Bourgon & Armstrong, 2005).

En evalueringsrapport fra Kriminalomsorgens Sentrale Forvaltning viste at det er fengselsanstaltene med egne programavdelinger som har oppnådd best resultater når det gjelder endring fra før-tester til etter-tester. Rapporten konkluderer videre med at det bør være en sammenheng mellom program og kultur i avdelingen (Granheim, Rustad & Rokkan, 2010).

Kultur kan defineres som ”holdninger, verdier og normer som er rådende hos en viss gruppe mennesker” (Bokmålsordboka, 2010). Ut fra en slik konklusjon kan det antas at holdninger hos fengselsansatte er en faktort som påvirker effekten av påvirkningsprogram. Det er lite forskning som dekker dette feltet direkte, men det er blitt antydnet at det er en sammenheng mellom holdninger hos ansatte og effekt av programmer (Tewksbury & Mustaine, 2008). Det er også blitt funnet at ansattes holdninger kan påvirke måten de samhandler med innsatte (Bazemore & Dicker, 1994; Farkas, 1999) og hvor villige de er til å støtte opp om og aktivt levere påvirkningsprogram (Robinson et al., 1993). Motsatt er det blitt funnet at det er vanskelig å effektivt implementere påvirkningsprogrammer innenfor fengselsvesenet uten at ansatte i fengselet har holdninger som støtter dette (Glaser, 1964; Robinson et al., 1993).

Holdninger virker å være et aspekt som bør bli vektlagt i implementeringen av påvirkningsprogrammer i fengselsvesenet. Holdninger er et komplekst konsept, og har blitt gjort til gjenstand for mye forskning. Nedenfor følger en gjennomgang av viktige funn innenfor denne forskningen.

1.3 Holdninger som prediktor for atferd

En holdning kan defineres som ”summen av en evaluering av et psykologisk objekt”. Disse evalueringene fanges opp i attribusjonsdimensjoner, for eksempel god-dårlig, skadelig-hjelpsom og lyst-ulyst (Ajzen & Fishbein, 2000; Eagly and Chaiken, 1993). Den evaluerende meningen oppstår spontant og uunngåelig når man former oppfatninger om et objekt (Ajzen & Fishbein, 2000) og dermed utgjør kunnskap og antagelser en sentral del av holdninger som skapes eller endres (Wood, 2000; Ajzen, 2001). Holdninger blir representert i minnet på samme måte som annen type kunnskap og blir automatisk aktivert fra hukommelsen i møte med et holdningsobjekt (Fazio, 2007). I hvor stor grad holdninger predikerer atferd varierer sterkt ut fra ulike forskningsfunn (Ajzen, 2000). Gjennomsnittelige korrelasjoner mellom holdninger og atferd som kan relateres til holdningene rangerer fra $r=.20$ (Leippe & Elkin, 1987) til $r=.73$ (Fazio & Williams, 1986). Glasman og Albarracin (2006) fant etter en gjennomgang av litteraturen på området at den vektete gjennomsnittelige korrelasjonen var $r=.52$. Det kan dermed antas at holdninger kan predikere atferd i ulik grad avhengig av kontekstuelle forhold.

Det finnes to forskningstradisjoner som har implikasjoner for forståelsen av forholdet mellom holdninger og atferd. Resultatene fra forskning innenfor den ene tradisjonen har funnet

at holdninger som er lett tilgjengelige i minnet predikerer atferd bedre (Fazio & Williams, 1986; Kokkinaki & Lunt, 1997). Tilgjengeligheten til en holdning, altså hvor raskt en holdning kan aktiveres fra hukommelsen, er relatert til antall tanker om, rapporter av og uttrykk for holdningsobjektet. Holdningers tilgjengelighet har også blitt relatert til direkte atferdsmessig erfaring (Ajzen, 2001), personlig involvering (Petty, Haugtvedt, & Smith, 1995) og graden av innsats atferden krever (Schultz & Oskamp, 1996).

Konstruksjonistperspektiver (Wilson & Hodges, 1992; Schwarz & Bohner, 2001) antar at holdninger som er basert på informasjon som er stabil over tid gir en høy korrelasjon mellom holdninger og atferd. Både atferdens relevans, ensidigheten til den holdningsrelaterte informasjonen og graden av sikkerhet holdningen assosieres med, stimulerer til holdningsstabiliteten (Ajzen, 2001). Graden av sikkerhet en holdning assosieres med påvirkes av minst tre faktorer, nemlig graden av kognitiv bevissthet (Berger, 1992; Krishnan & Smith, 1998), direkte erfaring (Fazio & Zanna, 1978) og holdningsrelatert ensidig informasjon (Jonas, Diehl & Brömer, 1997; Prislín, Wood, & Pool, 1998).

For å forstå forholdet mellom holdninger og atferd vil det være viktig med kunnskap om hva som kjennetegner en høy korrelasjon mellom holdninger og atferd. Dette innebærer kunnskap om hvilke faktorer som øker eller minsker påvirkningen av holdninger på atferd.

1.4 Spesifikke moderatører for forholdet mellom holdninger og atferd

I tråd med konstruksjonistperspektivet fant Glasman og Albarracín (2006) i en meta-analyse av forholdet mellom holdninger og atferd at dette forholdet styrkes når holdningene er basert på ensidig informasjon, sammenlignet med tosidig informasjon. For atferd som klart virker belønnende eller aversivt, vil direkte erfaring dermed være en god strategi for å styrke dette forholdet. Til sammenligning vil direkte erfaring ikke være en effektiv strategi for atferd som ikke representerer en entydig positiv eller negativ erfaring. I slike tilfeller vil det være mer effektivt å presentere informasjon om hvilke implikasjoner en atferd vil gi på forhånd. Hvis det antas at erfaring med påvirkningsprogrammer ikke representerer en entydig positiv eller negativ erfaring, kan det dermed tyde på at informasjon om implikasjonene av slike program vil være mer effektivt enn direkte erfaring for å øke den atferdsmessige påvirkningen av holdninger.

Millar & Tesser (1992) så på hva som kjennetegner atferd hvor det er høy korrelasjon mellom atferd og holdninger, og fant at ulike karakteristikk ved atferd påvirker dette forholdet.

Hedonisk orientert atferd, for eksempel å spise sjokolade, har en tendens til å være drevet av affekt. Instrumentelt orientert atferd, for eksempel å betale en regning, er til sammenligning kognitivt motivert. For hedonisk orientert atferd kan det dermed antas at det vil være effektivt å fokusere på de affektive aspektene ved atferden for å styrke forholdet mellom holdninger og atferd. For instrumentel orientert atferd vil det i motsetning være mer effektivt å fokusere på kognisjoner. Erfaring med påvirkningsprogrammer representerer en instrumentelt orientert atferd, noe som støtter antagelsen om at informasjon vil være nyttig for å styrke forholdet mellom holdninger og atferd i dette tilfellet.

For å kunne predikere i hvor stor grad holdninger påvirker effekten av påvirkningsprogrammer, vil det være viktig å ta hensyn til faktorene som påvirker forholdet mellom holdninger og atferd. Hvis det i tillegg skal være mulig å sammenligne tidligere forskning på dette feltet med nyere funn, vil det det være viktig å se på hva resultatene har vist i tidligere forskning.

1.5 Tidligere forskning på holdninger hos ansatte i fengselsvesenet

En av de tidligste studiene som så på holdninger hos ansatte i fengselsvesenet, spurte etter hva de ansatte mente var, eller burde være, det viktigste målet til organisasjonen hvor de jobbet (Jacobs, 1978). Det ble funnet en sterk støtte for rehabilitering i fengselet, og nesten halvparten av fengselsbetjentene som ble spurt, mente at dette var det viktigste ved fengslingen. Rehabilitering kan defineres som en oppgave med en hensikt om å føre en person frem til størst mulig grad av selvstendighet, som i en bred forståelse av begrepet innebærer et psykososialt aspekt (NOU 1997: 20). Senere studier viser den samme tendensen med en generell støtte til rehabilitering (Whitehead & Lindquist, 1989; Bazemore & Dicker, 1994; Farkas, 1999). Cullen, Lutze, Link, & Wolfe (1989) ønsket å identifisere det generelle nivået av støtte til rehabilitering i fengselet sammenlignet med andre hovedmålsetninger for fengslingen, og fant imidlertid at avskrekkelse, gjengjeldelse av de kriminelle handlingene og oppbevaring var alternativer som ble valgt mer enn dobbelt så ofte som rehabilitering. Dette står i motsetning til andre funn som er gjort på området.

Studier fra det siste tiåret rapporterer at fengselsbetjenter tenderer mot å se fengselsinstitusjonens formål i lys av passiv oppbevaring av kriminelle, fremfor formål relatert til rehabilitering og preventive virkninger (Kifer, Hemmens & Stohr, 2003). Dette viser også en

fersk studie (Collins, Iannacchione, Hudson, Stohr & Hemmens, 2012), hvor både passiv oppbevaring og avskrekkelse ble sett på som viktigere mål enn rehabilitering. En studie fra Sør-Korea fant at mesteparten av de ansatte støttet rehabilitering (Moon & Maxwell, 2004), men i denne studien ble ikke deltakerne bedt til å velge hva som var den viktigste årsaken til soning. Studien fant videre at omtrent 60 prosent av utvalget uttrykte tvil om effekten av påvirkningsprogrammer. Holdninger til rehabilitering i Norge kan antas å være reflektert i at norske fengselsskoleaspiranter rapporterer at kunnskap og kompetanse på sikkerhetsområdet er viktigst for yrkesutøvelsen deres, og ikke rehabilitering (Sund & Johnsen, 2004).

Hvilke holdninger ansatte i fengselsvesenet har, påvirkes av mange ulike faktorer. For å kunne predikere hvilke faktorer som påvirker mest, vil det være viktig å se på faktorene som har blitt satt i sammenheng med holdninger i tidligere forskning. En kort gjennomgang av de de faktorene som hovedandelen av forskningen har fokusert på følger nedenfor.

1.6 Faktorer som påvirker holdninger til endringsarbeid

Et stort antall studier har sett på holdninger til endringsarbeid i fengselet blant ansatte i fengselsvesenet og hvilke faktorer som påvirker disse holdningene. Disse studiene viser ikke konsistente funn vedrørende hvilke faktorer som har størst innflytelse på de ansattes holdninger (Farkas, 2000). Faktorene som hovedandelen av forskningen har fokusert på er kjønn, alder, utdanning, erfaring, jobbtilfredshet og kunnskap.

Kjønn. Farkas (2000), Stohr et al. (2000) og Kifer et al. (2003) fant at kvinnelige betjenter har mer positive holdninger til rehabiliteringsformål for fengselsinstitusjoner enn deres mannlige kolleger. Cullen, Lutze, Link og Wolfe (1989) kunne imidlertid ikke vise til en effekt av kjønn på betjentes orientering til sikkerhet versus rehabilitering. Farkas (1999) rapporterte at kvinnelige betjenter viser en større preferanse for å være i en hjelpende rolle, men at de samtidig viser mer straffeorienterte holdninger og uttrykker mer mistillit overfor innsatte, enn mannlige kolleger.

Alder. Farkas (1999), Kifer et al. (2003), Cullen, Latessa, Burtion & Lombardo (1993) og Paboojian og Teske (1997) fant at betjentes alder kan settes i sammenheng med rehabiliteringsfokus, og påpekte at eldre tjenestepersonell viser en orientering mer rettet mot

rehabilitering i sitt yrke enn yngre personell. Det har også blitt vist at eldre personer har mer tro på de innsattes endringspotensial enn yngre medarbeidere (Jurik, 1985). En studie av Cullen et al. (1993) fant at fengselsansatte gir uttrykk for ulikt rehabiliteringsfokus relatert til alder ved tilsettelse, hvor personer som har blitt tilsatt i eldre alder foretrekker et rehabiliteringsfokus i større grad enn personer som har blitt tilsatt i yngre alder.

Utdanning. I følge Farkas (2000) har ulike studier funnet en svak sammenheng mellom ansattes utdanningsnivå og holdninger som støtter rehabilitering i fengselet. Andre studier finner imidlertid ikke en slik sammenheng (jfr. Maahs & Pratt, 2001). En studie som er gjort av Robinson, Porporino og Simourd (1997) fant at utdanning alene ikke kan relateres til grad av innsatsvilje for endringsarbeid blant ansatte i fengselsvesenet, mens Farnworth, Frazier & Neuberger (1988) og Leiber, Schwarze, Mack og Farnworth (2002) rapporterte at økt utdanning ser ut til å redusere straffeorienterte holdninger til ungdomskriminelle.

Erfaring. Mengde erfaring med fengselsarbeid er i noen studier satt i sammenheng med mer negative holdninger til rehabiliteringsformål, hvor mer erfaring korrelerer med mer negative holdninger (Cullen et al., 1993; Kifer et al., 2003). Jurik (1985) rapporterte at erfaring var positivt relatert til en mindre humanistisk orientering, samt mindre tro på innsattes rehabiliteringspotensiale, noe som også støttes av en tidligere studie (Poole og Regoli, 1980). Farkas (1999) viste imidlertid at erfarne betjenter rapporterte en sterkere rehabiliteringsorientering enn betjentene med mindre erfaring. Studien av Cullen et al. (1989), viste ingen signifikant sammenheng mellom erfaring og holdninger til innsatte. Det er hevdet at forklaringen til disse sprikende funnene ligger i at kynisme kan følge en kurvelineær bane i fengselsbetjentens karriere (Philliber, 1987; Schaufeli & Peeters, 2000).

Jobbtilfredshet. En positiv og signifikant korrelasjon er funnet mellom grad av jobbtilfredshet og holdninger til innsatte, blant annet spesifisert med deres tro på de innsattes kapasitet til å endre seg (Kerce, Magnusson, & Rudolph, 1994). Resultatene fra flere andre studier viser den samme tendensen, nemlig at fengselsbetjenter med en høy grad av jobbtilfredshet støtter rehabilitering i en større grad og straff i en mindre grad enn betjenter med en lav grad av jobbtilfredshet (Cullen et al., 1989; Farkas, 1999; Moon & Maxwell, 2004).

Kunnskap. Det synes å være en sammenheng mellom kunnskap og ansattes holdninger til rehabilitering og straff ut fra tidligere forskning. Det har for eksempel blitt funnet at betjenter har positive holdninger til rehabiliteringsarbeid med alvorlig personlighetsforstyrrede innsatte ved en institusjon spesialisert på denne problematikken enn andre steder (Carr-Walker, Bowers, Callaghan, Nijman & Paton, 2004). Kerce, Magnusson, & Rudolph (1994) fant videre at både tidligere kunnskap og intern opplæring av fengselsbetjenter effektivt kan gi et mer positivt syn på innsatte og støtte endringsarbeidet innenfor fengselsvesenet. Det samme ble det konkludert med i en studie av Antonio, Young og Wingard (2009), som fant at to timer med opplæring vedrørende positiv forsterkning av atferd var en effektiv intervensjon for å endre ansattes holdninger relatert til påvirkningsprogrammer.

1.7 Avgrensning av problemstilling

Målet med denne studien var å sammenligne holdninger til rehabilitering og straff hos et norsk utvalg av fengselsansatte med internasjonal forskning på feltet. Ut fra tidligere forskning forventes det ikke å finne signifikante sammenhenger mellom holdninger og kjønn, utdanning, arbeidslengde eller type stilling. Det forventes å finne en sammenheng mellom holdninger og respondentenes alder og jobbtilfredshet. Det vil videre bli stilt spørsmål ved om det kan være en sammenheng mellom erfaring med og kunnskap om påvirkningsprogrammer og holdninger knyttet til rehabilitering og straff. Ut fra tidligere forskning forventes det å finne en sammenheng mellom kunnskap om påvirkningsprogrammer og holdninger. Det forventes også å finne en svak sammenheng mellom erfaring med påvirkningsprogrammer og holdninger, ettersom det antas at erfaring innebærer kunnskap om programmer. Dette er et lite utforsket område som det er viktig å frambringe mer kunnskap om ettersom det potensielt kan bidra til å effektivisere implementeringen av programvirksomhet. Dette vil også være viktig for å bidra til en økt anvendelse av psykologisk teori og fremme bevissthet og kunnskap om faget på flere samfunnsområder enn det som er gjeldende praksis i dag.

Metode

2.1 Utvalg

Datainnsamling ble gjort i form av spørreskjemaer. Respondentene bestod av ansatte ved Trondheim fengsel, inkludert ansatte ved de åpne avdelingene Leira og Kongensgate, samt Bodø fengsel. Trondheim fengsel hadde i 2012 omtrent 190 ansatte, mens Bodø fengsel har omtrent 80 ansatte (NSDa; NSDb). Det ble informert om ved begge fengselene at målgruppen for undersøkelsen var ansatte i Kriminalomsorgen, noe som inkluderer ansatte innen ledelse og merkantile stillinger. Det ble distribuert 170 skjemaer til ansatte ved Trondheim fengsel og 80 skjemaer ble distribuert til ansatte ved Bodø fengsel. Fra Trondheim fengsel ble det mottatt 51 svar og fra Bodø fengsel ble det mottatt 15 svar, noe som samlet gir en svarprosent på 30 prosent. To av skjemaene ble unnlatt videre analyser på grunn av lite troverdige svar (for eksempel ble det uttrykt uenighet med alle holdningsutsagn), og ett skjema ble tatt bort ettersom det manglet for mye informasjon. Det endelige utvalget utgjorde dermed til slutt 73 personer (N=73).

2.2 Instrumenter

Spørreskjemaet som ble tatt i bruk for denne studien er basert på tre ulike spørreskjemaer vedrørende holdninger til rehabilitering og straff (Moon & Maxwell, 2004; Young, Antonio & Wingard, 2009; Cruser & Diamond, 2007). Årsaken til at testledd fra ulike spørreskjemaer ble slått sammen for denne studien er at det har kunnet gi et mer reliabelt mål enn tidligere spørreskjemaer, hvor antall testledd som har fanget opp holdninger direkte rettet mot rehabilitering og straff har vært svært begrenset. Holdninger til rehabilitering og straff ble målt med en fempunkt likertskala som går fra ”svært enig” til ”svært uenig” vedrørende ulike utsagn som omhandler rehabilitering og straff. De ulike utsagnene vedrørende rehabilitering ble slått sammen til en faktorindeks, mens utsagnene som omhandler straff ble slått sammen til en annen faktorindeks. Årsaken til dette er at holdninger til rehabilitering og straff har blitt vist å måle to ulike konstrukter ut fra tidligere faktoranalyser (se for eksempel Moon & Maxwell, 2004). For å sikre høyest mulig grad av indre reliabilitet ble testleddet ”lave forventninger motarbeider at de kriminelle endrer sin atferd” tatt ut av analysene. Etter at dette ble gjort var Cronbachs reliabilitetskoeffisient for faktoren vedrørende holdninger til rehabilitering .91 og Cronbachs reliabilitetskoeffisient for faktoren angående holdninger til straff var .92. Holdninger ble kodet slik at lavere skårer representerer enighet med de ulike utsagnene.

Utover holdningsmål ble respondentene spurt om alder, kjønn, formell utdanning, etatsutdanning, kurs, antall år med arbeidserfaring i kriminalomsorgen, arbeidsstilling, type arbeidssted samt arbeidstrivsel. Arbeidstrivsel ble operasjonalisert som skåren på en fempunkt likertskala som går fra ”i svært liten grad” til ”i svært høy grad”. Videre ble respondentene spurt om grad av erfaring med og kjennskap til påvirkningsprogrammer, hvor de har fått kunnskap om påvirkningsprogrammer fra, i hvor stor grad de har tro på at ulike påvirkningsprogrammer virker og i hvilken grad ulike program er implimentert ved arbeidsstedet deres. Erfaring med påvirkningsprogrammer ble operasjonalisert som antall år involvert i gjennomføringen av påvirkningsprogram. Kunnskap om påvirkningsprogrammer måles som skåren på en fempunkt likertskala som går fra ”kjenner det svært lite” til ”kjenner det svært godt” vedrørende ulike program. Tro på at ulike påvirkningsprogram virker ble operasjonalisert som skåren på en sekspunkt likertskala som går fra ”i svært liten grad” til ”i svært høy grad”, i tillegg til svaralternativet ”vet ikke”. I hvilken grad ulike program er implimentert ved arbeidsstedet ble målt på tilsvarende måte.

2.3 Prosedyre

Tillatelse til å distribuere spørreundersøkelsen til samtlige ansatte ved Trondheim og Bodø fengsel ble innhentet hos fengselsledelsen ved begge fengselene. Det ble også søkt om tillatelse for dette til Kriminalomsorgen Region Nord, som godkjente prosjektet. Informasjon om undersøkelsen og en oppfordring til å delta ble sendt ut til samtlige ansatte ved begge fengselene før spørreskjemaene ble distribuert. I e-postene ble det informert om at det ville være frivillig å delta i undersøkelsen og at alle som deltar ville være anonyme. Datainnsamlingen foregikk i september 2012, og inkluderte alle avdelingene ved Trondheim og Bodø fengsel. Ved Trondheim fengsel ble spørreskjemaer lagt i de ansattes posthyller og i delte lokalteter. På samme sted var det også en lukket boks for innlevering av skjemaene. Bodø fengsel mottok spørreskjemaene over post, hvor fengselsbetjent Rune Røbekk videredistribuerte skjemaene til alle ansatte.

2.4 Analyse

Dataanalysene ble foretatt med SPSS (versjon 20.0.0), og et signifikansnivå på .05 ble valgt ved alle statistiske tester. Det ble først gjennomført Pearsons bivariante korrelasjonsanalyser for å se etter sammenhenger mellom uavhengige og avhengige variabler, og deretter lineære

multiple regresjonsanalyser. I korrelasjonsanalysene ble de uavhengige variablene alder, formell utdanning, etatsutdanning, kurserfaring, erfaringslengde i kriminalomsorgen, programkunnskap, programmerfaring og jobbtilfredshet inkludert. I regresjonsanalysene ble også kjønn inkludert. Både i korrelasjonsanalysene og i regresjonsanalysene bestod de avhengige variablene av holdninger til rehabilitering og straff. I de tilfellene hvor respondenter har unnlatt å fylle ut ett testledd relatert til holdningsutsagnene, ble det foretatt en gjennomsnittsberegning av faktoren testleddet var en del av. Denne gjennomsnittsberegningen ble brukt i ikke utfylte ledd. Det samme ble gjort når det gjelder spørsmålene relatert til kjennskap om program.

Resultater

3.1 Utvalgsbeskrivelse

Utvalget besto av 40 prosent (N=29) kvinner og 60 prosent (N=44) menn, hvor den største gruppen av ansatte (40 prosent, N=29) befant seg i aldersgruppen 41 til 50 år. En oversikt over deskriptive data er gitt i tabell 1 (se appendiks).

.....
 Sett inn tabell 1 omtrent her
 .....

På spørsmålet som omhandler arbeidstrivsel, oppga flesteparten at de trives i høy grad ($M=4$, $SD=,89$). Angående spørsmålet om grad av kjennskap til ulike påvirkningsprogram, svarte de fleste at de hadde hørt om følgende program: Sinnemestring (95 prosent, N=69), Ny Start (84 prosent, N=61), Brott-Brytet (78 prosent, N=57), Rus i fengsel (77 prosent, N=56), Trafikk og rus (51 prosent, N=37) og En-til-en (60 prosent, N=44). Under halvparten svarte at de kjente til NSAP (47 prosent, N=34), Stressmestring (45 prosent, N=33), VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner (44 prosent, N=32), Mestringstillit (36 prosent, N=26), Mitt valg (27 prosent, N=20) og Samtalegrupper etter ATV-modellen (41 prosent, 30). En oversikt over graden av kjennskap til ulike program er gitt i tabell 2.

.....
 Sett inn tabell 2 omtrent her
 .....

Spørsmålet vedrørende grad av tro på at ulike program virker, besvarte de fleste ved at følgende program virker i noen, høy eller i svært høy grad: Sinnemestring (87 prosent, N=64), Ny Start (68 prosent, N=50), Brott-Brytet (67 prosent, N=49), Rus i Fengsel (61,6 prosent, N=45), Trafikk og rus (56 prosent, N=41) og En - til - en (56 prosent, N=41). Under halvparten oppga at følgende program virker i noen, høy eller svært høy grad: NSAP (49,3 prosent, N=36), Samtalegrupper etter ATV-modellen (47 prosent, N=35), VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner (45 prosent, N=33), Stressmestring (43 prosent, N=32), Mitt valg (42 prosent, N=31) og Mestringstillit (42 prosent, N=31).¹ Se tabell 3 for en detaljert beskrivelse av resultatene.

.....
 Sett inn tabell 3 omtrent her
 .....

Når det gjelder spørsmålet om hvor respondentene hadde fått informasjon om påvirkningsprogram fra, oppga de fleste at de hadde fått informasjon fra følgende kilder i noen, høy eller i svært høy grad: andre ansatte (84 prosent, N=61), brosjyrer eller annet informasjonsmateriell (52 prosent, N=38), programerfaring innenfor fengselsvesenet (37 prosent, N=27), kurs som omhandlet programvirksomhet (37 prosent, N=27), gjennom utdanningen (49 prosent, N=36) og fra å ha tatt instruktør opplæring (26 prosent, N=19). En oversikt over kilder til informasjon om påvirkningsprogram er gitt i tabell 4. Spørsmålet som omhandler i hvor stor grad ulike program er implementert ved arbeidsstedet gav stor spredning i svarene og ble dermed ikke tatt med i videre analyser.

---

¹ Svaralternativet ”vet ikke” ble kodet som ”missing” i analysene.

.....
 Sett inn tabell 4 omtrent her
 .....

3.2 Holdningsskårer

Resultatene indikerer at flertallet av respondentene støtter en aktiv bruk av påvirkningsprogram og at rehabilitering av innsatte er den beste løsningen for samfunnet. Eksempelvis sier 82 prosent (N=60) seg enig eller svært enig i utsagnet ”Jeg ville støttet en utvidelse av påvirkningsprogrammene” og 89 prosent (N=65) sier seg enig eller svært enig i utsagnet ”Den beste løsningen for samfunnet er å gjøre en sterk innsats for å rehabilitere innsatte”. I tillegg sier 86 prosent (N=63) seg enig eller svært enig i utsagnet ”At en kriminell rehabiliteres er like viktig som at han/hun skal sone en straff”. Respondentene sier seg videre enig i at deres eget syn på rehabilitering påvirker hvilket utfall det gir, ettersom 89 prosent (N=65) sier seg enig i utsagnet ”De ansattes støtte for de innsattes rehabilitering kan gjøre en forskjell på utfallet endringsarbeidet har”. For en fullstendig oversikt over resultater angående holdninger til rehabilitering, se tabell 5.

.....
 Sett inn tabell 5 omtrent her
 .....

Resultatene viser en motsatt tendens vedrørende holdningsutsagnene relatert til straff. Eksempelvis sier 22 prosent (N=16) seg enig eller svært enig i utsagnet ”Rehabilitering av voksne kriminelle har ingen virkning” og 10 prosent (N=7) sier seg enig eller svært enig i utsagnet ”Den eneste måten å redusere kriminalitet i samfunnet vårt er å straffe kriminelle, ikke prøve å rehabilitere dem”. Kun 4 prosent (N=3) sier seg enig eller svært enig i utsagnet ”Innsatte fortjener ikke å bli behandlet med respekt” og 11 prosent (N=8) sier seg enig eller svært enig i utsagnet ”Du kan ikke behandle innsatte med respekt fordi de ikke vil respektere deg”. Bare 11 prosent (N=8) sier seg enig eller svært enig i utsagnet ”Så lenge de innsatte ikke lager bråk eller problemer, har det ingen betydning om de blir rehabilitert eller ikke mens de sitter inne” og 3 prosent (N=2) sier seg enig eller svært enig i utsagnet ”Det er ikke noe poeng i å

jobbe med psykisk syke innsatte fordi de ikke responderer på rehabilitering”. For en fullstendig oversikt over resultater angående holdninger til straff, se tabell 6.

.....
 Sett inn tabell omtrent 6 her
 .....

Når det gjelder utsagn relatert til årsaker til implimentering av program, sier 22 prosent (N=16) seg enig eller svært enig i utsagnet ” Hvis ansatte ved fengselet hadde andre holdninger om program, ville fengselet vårt ha implementert det ” og hele 74 prosent (N=54) sier seg enig eller svært enig i utsagnet ”Hvis fengselet hadde mer økonomiske midler til påvirkningsprogram, ville det blitt implementert”. For en fullstendig oversikt over resultater når det gjelder implementering, se tabell 7.

.....
 Sett inn tabell 7 omtrent her
 .....

3.3 Prediktorer for holdninger

For å finne ut om det kan være en sammenheng mellom erfaring med og kunnskap om påvirkningsprogrammer og holdninger knyttet til disse programmene, ble det gjennomført bivariate korrelasjonsanalyser. Dette ble gjort for å finne ut om det var noen uavhengige variabler som korrelerte signifikant med holdningsmålene. Den eneste uavhengige variabelen som viser en signifikant korrelasjon med holdningsutsagn relatert til rehabilitering er jobbtilfredshet. Dette forholdet er positivt, noe som tilsier at ansatte i fengselsvesenet som i høy grad er enige med holdningsutsagn relatert til rehabilitering mer sannsynlig har en høy grad av jobbtilfredshet. For en fullstendig oversikt over resultater, se tabell 8.

.....
Sett inn tabell 8 omtrent her
.....

Resultatene viser videre at de variablene som viser en signifikant korrelasjon med holdningsutsagn relatert til straff er jobbtilfredshet og kurserfaring. Dette betyr at ansatte i fengselsvesenet som er uenige med holdningsutsagn relatert til straff mer sannsynlig har en høy grad av jobbtilfredshet og kurserfaring. For en fullstendig oversikt over resultater, se tabell 9.

.....
Sett inn tabell 9 omtrent her
.....

For å finne ut hvilke variabler som sterkest predikerte variasjonen i holdninger, ble det gjort lineære multiple regresjonsanalyser. Dette ble gjort i tre steg, hvor steg 1 (modell 1) består av demografiske variabler (kjønn og alder). Steg 2 (modell 2) består i tillegg av variabler som det har blitt gjort en del forskning på tidligere relatert til holdninger, nemlig utdanning, arbeidserfaring og jobbtilfredshe. Steg 3 (modell 3) består i tillegg av variablene programerfaring, programkunnskap, etatsutdanning og kurserfaring. Modell 1 forklarer ,08 prosent av variansen (R^2) i den avhengige variabelen holdninger til rehabilitering og var ikke signifikant ($F=,38$, $p < .05$). Modell 2 forklarer 41 prosent av variansen (R^2) i den avhengige variabelen holdninger til rehabilitering og var signifikant ($F=3,32$, $p < .05$). Modell 3 forklarer 72 prosent av variansen (R^2) i den avhengige variabelen holdninger til rehabilitering og var signifikant ($F=5,90$, $p < .01$). Når det gjelder de individuelle prediktorene, viser resultatene at holdninger til straff predikeres signifikant av kurserfaring og arbeidserfaring, i tillegg til at holdninger predikeres signifikant og negativt av utdanning, jobbtilfredshet og etatsutdanning. Dette betyr at ansatte i fengselsvesenet som er enige med holdningsutsagn relatert til rehabilitering mer sannsynlig har en lav grad av kurserfaring og arbeidserfaring, i tillegg til en høy grad av generell utdanning, jobbtilfredshet og etatsutdanning. Standardiserte regresjonskoeffisienter (B), standardfeil (SE B) og ustandardiserte regresjonskoeffisienter (β) blir vist i tabell 10.

.....
 Sett inn tabell 10 omtrent her
 .....

Det ble også gjort lineære multiple regresjonsanalyser for den avhengige variabelen holdninger til straff, og det ble gjort i tre steg. Steg 1 (modell 1) består av demografiske variabler (kjønn og alder). Steg 2 (modell 2) består i tillegg av variabler som det har blitt gjort en del forskning på tidligere relatert til holdninger, nemlig utdanning, arbeidserfaring og jobbtilfredshe. Steg 3 (modell 3) består i tillegg av variablene programerfaring, programkunnskap, etatsutdanning og kurserfaring. Modell 1 forklarer ,04 prosent av variansen (R^2) i den avhengige variabelen holdninger til straff og var ikke signifikant ($F=,68$, $p < .05$). Modell 2 forklarer 28 prosent av variansen (R^2) i den avhengige variabelen holdninger til straff og var signifikant ($F=2,31$, $p < .05$). Modell 3 forklarer 26 prosent av variansen (R^2) i den avhengige variabelen holdninger til straff og var ikke signifikant ($F=1,65$, $p < .05$). Når det gjelder de individuelle prediktorene, viser resultatene at holdninger til rehabilitering predikeres positivt og signifikant av jobbtilfredshet. Dette betyr at ansatte i fengselsvesenet som er uenige med holdningsutsagn relatert til straff mer sannsynlig har en høy grad av jobbtilfredshet. Standardiserte regresjonskoeffisienter (B), standardfeil (SE B) og ustandardiserte regresjonskoeffisienter (β) blir vist i tabell 11.

.....
 Sett inn tabell 11 omtrent her
 .....

Diskusjon

Studien fant at hovedandelen av utvalget av ansatte i norske fengsler støtter et fokus på rehabilitering i fengselet og en utvidelse av påvirkningsprogrammene som allerede tilbys der, noe som er konsistent med internasjonal forskning på dette feltet. I tillegg mener de fleste respondentene at å rehabilitere kriminelle er like viktig som å straffe dem, noe som tyder på en mulighet for at norske ansatte i fengselsvesenet stiller seg noe mer positiv til rehabilitering enn det internasjonal forskning viser. Dette funnet kan ha sammenheng med at den norske

samfunnsstrukturen med en sterk velferdsstat er med på å påvirke hvordan ansatte i fengselsvesenet ser på forholdet mellom straff og rehabilitering. En slik tolkning støttes av en dansk undersøkelse av holdninger til straff, som fant at politisk orientering påvirker slike holdninger i stor grad (Balvig, 2006). Forskjellen i holdninger kan også i settes i sammenheng med at norske populasjoner av fengselsinnsatte har vist seg å være mer dysfunksjonell enn amerikanske populasjoner² (Søndenaa, Rasmussen, Palmstierna & Nøttestad, 2008), noe som trolig kommer av at det er relativt færre fengselsinnsatte i Norge, og at disse personene dermed representerer de mest dysfunksjonelle individene i samfunnet (Rasmussen, Storsæter & Levander, 1999).

En annen mulig faktor som kan ha bidratt til at holdningene til det norske utvalget av fengselsansatte skiller seg fra resultatene av internasjonal forskning, er at respondentene i det norske utvalget gir uttrykk for en større tro på at påvirkningsprogrammer virker sammenlignet med resultater fra internasjonal forskning (Moon, & Maxwell, 2004). Dette kan forklares med at forskning på påvirkningsprogrammer og tilgjengeligheten til denne informasjonen har økt de siste årene, eller at den er bedre for et norsk utvalg sammenlignet med et internasjonalt utvalg. Samtidig viser denne studien at rundt en femtedel av respondentene mener at påvirkningsprogrammer ikke virker. En mulig forklaring for dette resultatet er at informasjon om effekten av slike program ikke blir gitt til alle ansatte. Respondentenes svar på grad av kjennskap til ulike påvirkningsprogrammer viser at gjennomsnittet av de ansatte i fengselsvesenet har lav kjennskap til ulike påvirkningsprogrammer, og at dette varierer med et standardavvik på rundt 1. Dette tyder på at graden av kunnskap de ansatte har om påvirkningsprogrammer ikke varierer i særlig stor grad. Dersom utvalget hadde vært større kunne imidlertid dette målet gitt et mer presist bilde av variasjonen i kunnskap om påvirkningsprogrammer, ettersom størrelsen på et standardavvik påvirkes av størrelsen på utvalget.

Resultatene fra denne studien viste ingen sammenheng mellom kunnskap og holdninger til rehabilitering og straff. Dette resultatet var ikke forventet ut fra tidligere forskning, og kan

---

² En større internasjonal studie konkluderte med at 10-12 % av de innsatte hadde en diagnostiserbar depresjon, 42-65 % tilfredsstilte kriteriene for personlighetsforstyrrelse og 4 % var diagnostisert med en psykoserelevanter lidelse (Fazel & Danesh, 2002). Til sammenligning fant en norsk undersøkelse at halve utvalget tilfredsstilte kriteriene for en psykisk lidelse i følge DSM-IV, mens 35% møtte kriteriene for rus og/eller alkoholavhengighet (Langeveld og Melhus, 2004). Personlighetsforstyrrelser har videre blitt vist å ha en prevalens på hele 80 % i enkelte norske fengselpopulasjoner (Rasmussen, Storsæter & Levander, 1999).

være et motargument for at det er mangel på kunnskap som er årsaken til at en femtedel av respondentene gir uttrykk for en lav grad av tro på virkningen av programmer. Et slikt funn kan imidlertid til en viss grad forklares av ulike karakteristikk ved datamaterialet. Ettersom det er lite variasjon i respondentenes uttrykk for kunnskap om ulike påvirkningsprogrammer, blir det vanskeligere å finne statistisk signifikante funn. En annen mulig årsak for dette resultatet er at det kan forklares ut fra hvordan kunnskap har blitt operasjonalisert for denne studien. Kunnskap om påvirkningsprogrammer blir målt ut fra respondentenes subjektive meninger om deres kjennskap til ulike påvirkningsprogrammer, noe som innebærer et indirekte mål på kunnskap. Studier som har blitt gjort på den konvergerende validiteten til denne målemetoden sammenlignet med mer direkte mål, viser at det har blitt funnet signifikante korrelasjoner mellom metodene, men at funnene varierer. Et eksempel på et mer direkte mål er at deltakerne blir spurt om å besvare ulike spørsmål knyttet til et aktuelt kunnskapsdomene (Kanwar, Grund & Olson, 1990).

I følge Kanwar, Grund & Olson (1990) varierer funnene innenfor forskningen på ulike målemetoder fordi den konvergerende validiteten mellom direkte og indirekte mål på kunnskap avhenger av hvor mye, og hvilken type, kunnskap om et spesifikt domene deltakerne har fra før. Personer som har hatt formell trening er bedre i stand til å måle kunnskapen deres nøyaktig sammenlignet med de som har tilegnet seg kunnskap på andre måter. Indirekte og direkte mål er dermed like valide for å måle kunnskapsnivået til personer som har hatt formell opplæring, men ikke for de som ikke har hatt det. Årsaken til dette er at de med formell opplæring har en tendens til å bruke andre kriterier til å evaluere kunnskapen sin sammenlignet med de som mangler denne opplæringen (Kanwar, Grund & Olson, 1990).

Utvalget av ansatte i fengselsvesenet i denne studien rapporterer at de har fått kunnskap om påvirkningsprogrammer fra flere ulike kilder, hvorav andre ansatte utgjør en betydelig andel. Dette er ikke en form for formell kunnskap, og dermed vil det være rimelig å anta at resultatene fra denne studien ville stilt seg noe annerledes dersom kunnskap hadde blitt målt på en annen måte. Funnene i denne studien er videre ikke sterke nok til å konkludere med at kunnskap om påvirkningsprogrammer kan påvirke holdninger til rehabilitering og straff i fengselet i seg selv, men det kan antas at også dette ville stilt seg annerledes dersom kunnskap hadde blitt målt på en annen måte. Videre forskning på dette området burde bruke mer direkte mål for kunnskap enn det som har blitt brukt i denne studien, for eksempel i form av direkte spørsmål om

påvirkningsprogrammer. Kurserfaring kunne potensielt også blitt brukt som et mål på kunnskap om påvirkningsprogrammer, men i motsetning til hva som har blitt gjort i denne studien, ville det vært hensiktsmessig å spesifisere at det dreier seg om kurs som omhandler påvirkningsprogrammer. Dette vil være en form for formell utdanning, og dermed potensielt være et godt mål for kunnskap ut fra forskning på dette området.

I motsetning til hva som var forventet ut fra tidligere forskning fant denne studien ingen sammenheng mellom holdninger og respondentenes alder, noe som også kan forklares av karakteristikk ved målingen av denne variabelen. Årsaken til dette kan være at alder har blitt målt ut fra fire kategorier i stedet for i en skala, noe som bidrar til mindre variasjon og at det blir vanskeligere å finne en effekt basert på alder. Respondentenes alder ble målt på denne måten av hensyn til fullstendig anonymisering.

Denne studien fant heller ingen sammenheng mellom erfaring med påvirkningsprogrammer og holdninger til rehabilitering og straff. Årsaken til dette kan relateres til at en slik type erfaring ikke nødvendigvis representerer en entydig positiv erfaring. Dette kan være relatert til utfall av tidligere programvirksomhet, men det kan også være andre faktorer som bidrar til dette. Erfaring med programmer som ikke har vært godt nok planlagt og organisert, hvor deltakerne i programmet ikke har vært en egnet målgruppe eller hvor det har vært svært belastende å ha en slik virksomhet, kan for eksempel ha ført til tvil om effekten av slike programmer. I Norge er det videre relativt få innsatte i fengsler sammenlignet med for eksempel USA eller Canada, noe som kan gjøre det vanskeligere å få nok motiverte deltagere som har karakteristikk som gjør at de passer inn i en gruppe. Dette kan være med på å forklare hvorfor utvalget av fengselsansatte i Norge generelt virker å ha tro på rehabilitering, men ikke på effekten av påvirkningsprogram. Det meste av forskningen som ligger til grunn for disse programmene er gjort med utenlandske utvalg, og det er ikke sikkert at det lar seg overføre fullstendig til norske forhold. Dermed finnes det et behov for mer norsk forskning på dette området. Etersom nasjonal forskning vanskelig gjøres på grunn av små utvalg, er imidlertid potensialet for forskning i Norge begrenset.

Resultatene fra denne studien viser en negativ sammenheng mellom kurserfaring og strafforienterte holdninger, i tillegg til at både kurserfaring og arbeidserfaring ble funnet å være prediktorer for holdninger som støtter rehabilitering. Kurserfaring kan altså settes i sammenheng med holdninger orientert mot både straff og rehabilitering. Dette blandete funnet kan komme av

at det ikke blir spesifisert hva slags type kurs det er snakk om, i tillegg til at det er rimelig å anta at kurserfaring og arbeidserfaring følger hverandre ettersom det er sannsynlig at man får flere kurs på et arbeidssted jo lengre man har arbeidet der. Arbeidserfaring kan settes i sammenheng med en lavere grad av holdninger orientert mot rehabilitering, og dermed kan det antas at effekten av kurserfaring på holdninger kan forklares av den indirekte effekten av arbeidserfaring. Det fremkommer av undersøkelsen at ulike kurs ikke representerer hovedkilden for kunnskap om påvirkningsprogrammer. Dermed er det ikke sannsynlig at hovedandelen av kurs ansatte i kriminalomsorgen får gir kunnskap om påvirkningsprogrammer. Det vil heller ikke være sannsynlig at mangelen på en klar sammenheng mellom kurserfaring og holdninger til rehabilitering og straff vil være et argument imot at det finnes en sammenheng mellom holdninger og kunnskap om påvirkningsprogrammer.

Denne studien viser videre at arbeidserfaring kan settes i sammenheng med en lavere grad av holdninger som støtter rehabilitering i fengselet, noe som verken står i motsetning til, eller er i tråd med, den tidligere forskningen på dette området. Årsaken til dette er at tidligere funn har vært blandet. Mesteparten av utvalget av fengselsansatte i denne studien har mer enn 16 år med arbeidserfaring og omtrent 40 prosent er mellom 41 og 50 år. Det kan altså tyde på at mange er i midten av karrieren sin, noe som kan være årsaken til sammenhengen mellom arbeidserfaring og holdninger ut fra teorien om at kynisme kan følge en kurvelineær bane i fengselsbetjentens karriere (Philliber, 1987). Dette funnet kan også forklares med at det har vært et større fokus i utdanningen til nylig utdannede fengselsbetjenter, sammenlignet med tidligere. Det kan ikke utelukkes at dette kan forklares med at denne gruppen har mer kunnskap om påvirkningsprogrammer og rehabilitering generelt, sammenlignet med eldre generasjoner av utdannede fengselsbetjenter.

I tråd med tidligere forskning ble det funnet en sammenheng mellom jobbtilfredshet og holdninger til rehabilitering og straff. Jobbtilfredshet ble også funnet å være den sterkeste prediktoren for holdninger til både rehabilitering og straff. Rollen jobbtilfredshet spiller inn på holdninger er interessant ettersom det betyr at fengselsvesenet potensielt kan effektivisere implementeringen av programvirksomhet ved å bidra til økt trivsel for de ansatte. Det er imidlertid ikke sikkert at det er trivselen i seg selv som bidrar til forskjellen i holdninger, men at det i stedet handler om de bakenforliggende faktorene som bidrar til trivsel hos de ansatte. I en meta-analyse av Ortqvist og Wincent (2006) kommer det frem at flere studier har demonstrert et

negativt forhold mellom jobbtilfredshet, stress relatert til rollen som fengselsbetjent og lav involvering på arbeidsplassen. Involvering defineres i disse studiene som psykologisk identifisering med arbeidet og viktigheten av dette i personens liv. Videre har det blitt funnet at grad av involvering på arbeidsplassen har en positiv sammenheng med holdninger som støtter rehabilitering i fengselet og en negativ sammenheng med strafforienterte holdninger (Lambert, Hogan, Barton, Jiang, & Baker, 2008). Stress relatert til å ha en utydelig rolle, eller være i en rollekonflikt på arbeidstedet, har blitt knyttet til en høyere grad av enighet med holdninger som støtter rehabilitering i fengselet og en lavere grad av enighet med strafforienterte holdninger (Cullen et al., 1989; Moon & Maxwell, 2004). Andre faktorer som kan antas å ha en sammenheng med jobbtilfredshet og som er korrelert med en enighet med strafforienterte holdninger i fengselssammenheng, er i hvor stor grad man kan være med på å ta avgjørelser på arbeidsplassen (Whitehead & Lindquist, 1989), det generelle nivået av stress på arbeidsplassen (Dowden & Tellier, 2004) og utbrenthet (Lambert, Hogan, Altheimer & Stevenson, 2010).

Et annet interessant funn er at etatsutdanning og annen type utdanning er prediktorer for holdninger som støtter rehabilitering i fengselet, noe som er i tråd med resultatene av studiene av Leiber, Schwarze, Mack og Farnworth (2002) og Farnworth, Frazier & Neuberger (1988), som fant at høyere utdanning korrelerte med mindre støtte til strafforienterte holdninger blant ungdomskriminelle. Effekten av utdanning i seg selv i disse studiene var likevel ikke like sterk som effekten av de ansattes funksjonelle rolle. Dette støttes i tidligere forskning som har indikert at gruppen av ansatte som ikke har atferdskorreksjon som et fokus, viser mindre strafforienterte holdninger enn gruppen av ansatte med et slikt fokus (Robinson et al., 1997). Dette kan igjen settes i sammenheng med den velkjente studien fra Stanford Prison, der institusjon/situasjonskarakteristika ved fengselet viste seg som en sterk påvirkningsfaktor på holdninger og atferd hos forsøkssubjektene (Zimbardo, 1972). I følge Leiber, Schwarze, Mack og Farnworth (2002) gir deres funn støtte til en modell der arbeids- og rolleerfaring og type arbeid påvirker holdninger mer enn individuell bakgrunn og utdanning, men at dette også kan forklares med at personer allerede har karakteristikk som trekker dem til ulike yrker. Disse karakteristikkene er enten på linje med eller forsterkes av denne typen arbeid. I Stanford Prison-studien var deltakerne studenter som hadde blitt randomisert utvalgt til å være med på studiet (Zimbardo, 1972). Likevel viste miljøfaktorer seg som en sterk påvirkningsfaktor. Det kan dermed antas at rollen den ansatte har på arbeidsplassen vil påvirke holdninger utover effekten av utdanning alene.

Resultatene fra denne studien viser videre at antallet signifikante prediktorer for holdninger som støtter rehabilitering i fengselet skiller seg fra antallet prediktorer for strafforienterte holdninger. Det er blitt funnet færrest signifikante prediktorer for strafforienterte holdninger, i tillegg til at modellen for strafforientering i regresjonsanalysene ikke er signifikant. Dette funnet støtter at det er to ulike konstrukter som blir målt, og det kan antas at årsaken til dette er at det er andre faktorer enn de som har vært med i denne studien som påvirker holdninger relatert til rehabilitering sammenlignet med holdninger relatert til straff. Ut fra tidligere forskning kan faktorene som forklarer holdninger relatert til straff dreie seg om grad av involvering på arbeidsplassen (Lambert, Hogan, Barton, Jiang, & Baker, 2008), muligheten til å påvirke arbeidsplassen sin (Whitehead & Lindquist, 1989), rollekonflikter (Cullen et al., 1989; Moon & Maxwell, 2004), stress (Dowden & Tellier, 2004) og utbrenthet (Lambert, Hogan, Altheimer & Stevenson, 2010). Disse faktorene kan antas å være relatert til jobbtilfredshet, men i tillegg ha en direkte effekt på holdninger til rehabilitering og straff. Den direkte effekten varierer imidlertid i størrelse avhengig om holdningene er knyttet til rehabilitering eller straff. Ettersom effekten av jobbtilfredshet varierer ut fra hvilke holdninger som måles, burde målet for jobbtilfredshet bli delt opp i flere faktorer for å finne ut hvilke faktorer som påvirker holdninger spesifikt til rehabilitering og straff. Dette er et område som bør bli gjenstand for senere forskning.

En grunn til å knytte en viss grad av forsiktighet rundt styrken til funnene i denne studien er at undersøkelsen preges av en svak svarprosent, og dermed er det en mulighet for at det ikke er tilfeldig hvem av de ansatte i fengselsvesenet som har svart på spørreskjemaene. Årsaken til at det er flere respondenter som gir uttrykk for holdninger som støtter rehabilitering i dette utvalget, sammenlignet med amerikanske utvalg, kan komme av at det er respondenter som har et slikt syn i utgangspunktet som har valgt å svare på spørreskjemaene. En lav svarprosent gjør også at usikkerhetsmarginene for resultatene øker, ettersom færre respondenter øker variansen i svarene. Det er imidlertid ikke uvanlig med en svarprosent på rundt 30 prosent for spørreskjemaer innenfor psykologisk forskning. Dette gjelder spesielt for undersøkelser som tar opp sensitive temaer, noe holdninger til rehabilitering og straff kan antas å være. Kilde? Deskriptive analyser av utvalget viser videre at det er god variasjon i de ulike bakgrunnsvariabler som blir målt, noe som kan tyde på at det er tilfeldig hvem som har svart på undersøkelsen basert på disse variablene. Holdninger til rehabilitering og straff i en fengselssammenheng er et

komplekst tema, og dermed vil ikke undersøkelser i form av spørreskjemaer kunne dekke alle nyansene innenfor dette feltet. Til et slikt formål ville dybdeintervjuer være et bedre forskningsdesign. Hensikten med denne studien var imidlertid å kunne si noe generelt om holdninger til ansatte i fengselsvesenet, og til dette formålet er spørreskjemaer bedre egnet enn intervjuer. For videre forskning innenfor dette feltet i fremtiden vil det imidlertid være viktig å bruke både spørreskjemaer og dybdeintervjuer.

En annen svakhet med denne studien er at det ble brukt et spørreskjema der respondentene ikke ble spurt om å sammenligne rehabilitering med andre potensielle målsetninger med fengslingen, noe som mye av forskningen innenfor dette feltet har basert seg på og som vanskeliggjør å sammenligne resultatene fra denne studien med tidligere forskning (se for eksempel Collins, Iannacchione, Hudson, Stohr & Hemmens, 2012). Det kan imidlertid ikke utelukkes at et slikt design likevel ville funnet at holdninger til rehabilitering og straff i et norsk utvalg skiller seg fra holdninger angående dette i internasjonale utvalg. For å kunne si noe om hvor sterke holdningene til de ansatte i fengselsvesenet er, kunne holdningsstyrke blitt operasjonalisert og tatt med i studien. Dette bør bli gjort i videre forskning på dette området. Videre ble det ikke brukt en skala for sosial ønskelighet i spørreskjemaet, noe som kunne vært gjort for å forsikre at respondentene svarer det de mener er riktig selv, og ikke hva som forventes av dem. Faktorindeksene som måler holdninger til rehabilitering og straff har heller ikke blitt validert gjennom faktoranalyser på grunn av at antallet respondenter var for lav til at en slik analyse kunne la seg gjøre. Dette burde bli gjort i senere forskning for å sikre spørreskjemaets validitet.

Konklusjon

Denne studien viser at de ansatte i fengselsvesenet i dette utvalget generelt er mer positive til rehabilitering enn hva internasjonal forskning viser. Erfaring med påvirkningsprogrammer påvirker ikke holdninger til rehabilitering og straff ut fra selvrapporterte mål på erfaring. Det fremkommer ikke sterke nok funn til å konkludere med at kunnskap om påvirkningsprogrammer kan påvirke holdninger i seg selv, men det kan likevel ikke utelukkes at det ville blitt funnet en sammenheng mellom kunnskap og holdninger dersom kunnskap hadde blitt målt på en annen måte. Årsaken til dette er at tidligere forskning har vist at subjektive mål ikke er blitt vist å være et godt mål på kunnskap hvor det ikke ligger formell trening til grunn.

Hovedandelen av utvalget i denne studien rapporterer at de har fått kunnskap om påvirkningsprogrammer fra andre ansatte, noe som ikke representerer formell form for kunnskap. Rollen kunnskap påvirker holdninger til rehabilitering og straff bør bli gjenstand for videre forskning. Et interessant funn ut fra denne studien er at det virker å være en sammenheng mellom jobbtfredshet og holdninger til rehabilitering og straff. Ut fra tidligere litteratur på området kan det antas at å arbeide med faktorene som påvirker jobbtfredshet dermed vil være et effektivt middel for å endre holdninger hos ansatte i fengselsvesenet.

Referanseliste

- Ajzen, I. & Fishbein, M. (2000). Attitudes and the attitude-behavior relation: reasoned and automatic processes. *European Review of Social Psychology*. Chichester, England: Wiley.
- Ajzen, I. (2001). Nature and operation of attitudes. *Annual Review of Psychology*, 52, 27–58.
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (2003). *The Psychology of Criminal Conduct*. 3. utg. Cincinnati, Ohio: Anderson.
- Antonio, M. E., Young, J. L. & Wingard, L. M. (2009). When actions and attitude count most: Assessing perceived level of responsibility and support for inmate treatment and rehabilitation programs among correctional employees. *The Prison Journal*, 89, 363-382. doi:10.1177/0032885509349554
- Aos, S., Phipps, P., Barnoski, R., & Leib, R. (2001). *The comparative costs and benefits of programs to reduce crime*. 1. utg. Olympia, Washington: Washington State Institute for Public Policy.
- Balvig, F. (2006). *Danskernes syn på straf*. København: Advokatersamfundet.
- Bassili, J. N. (1996). Meta-judgmental versus operative indexes of psychological attributes: The case of measures of attitude strength. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(4), 637-653. doi: 10.1037/0022-3514.71.4.637
- Bazemore, G., & Dicker, T. (1994). Explaining detention worker orientation: Individual characteristics, occupational conditions, and organizational environment. *Journal of Criminal Justice*, 22, 297– 312.
- Berger, I.E. (1992). The nature of attitude accessibility and attitude confidence: A triangulated experiment. *Journal of Consumer Psychology*, 1(2), 103-123.

- Berman, A. H. (2004). *Enhancing health among drug users in prison*. Stockholm: Stockholm University.
- Bokmålsordboka (2010). *Kultur*. Hentet 13.11.2012 fra <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=kultur&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>
- Bourgon, G., & Armstrong, B. (2005). Transferring the principles of effective treatment into a “real world” prison setting. *Criminal Justice and Behavior*, 32, 3-25.
- Carr-Walker, P., Bowers, L., Callaghan, P., Nijman, H. & Paton, J. (2004). Attitudes towards personality disorders: comparison between prison officers and psychiatric nurses. *Legal and Criminological Psychology*, 9, 265–277.
- Christie, N. & Brun, K. (2003). *Den gode fiende: narkotikapolitikk i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Collins, P., Iannacchione, B., Hudson, M., Stohr, M. K. & Hemmens, C. (2012). A comparison of jail inmate and staff correctional goal orientations: results from across the line. *Journal of Crime and Justice*, 1-16. doi:10.1080/0735648X.2012.692892
- Cruser, A. & Diamond, P. M. (2007). Staff Opinions of Mentally III Offenders in a Prison Hospital: Implications for Training and Leadership. *Journal of Correct Health Care*, 127-147. doi:10.1177/107834580000700106
- Crichton, D. A. & Towl, G. J. (2008). *Psychology in Prisons*. 2. Utg. Padstow, Cornwall: Blackwell Publishing Ltd.
- Cullen, F. T., Lutze, F. E., Link, B. G. & Wolfe, N. T. (1989). The correctional orientation of prison guards: Do officers support rehabilitation? *Federal Probation*, 53(33), 33-42.
- Cullen, F. T., Latessa, E., Burton, V., & Lombardo, L. (1993). The correctional orientation of prison wardens: Is the rehabilitation ideal supported? *Criminology*, 31, 69-92.

- Cullen, F. T. & Gendreau, P. (2000). Assessing correctional rehabilitation: Policy, practice, and prospects. *Criminal Justice*, 3, 109-175.
- Cullen, F. T. & Gendreau, P. (2001). From nothing works to what works: Changing professional ideology in the 21st century. *The Prison Journal*. 81, 3, 313-338.
- Cullen, F. T. (2005). The twelve people who saved rehabilitation: How the science of criminology made a difference. *Criminology*, 43, 1-42.
- Cruser, A. & Diamond, P. M. (2007). Staff opinions of mentally ill offenders in a prison hospital: Implications for training and leadership. *Journal of Correct Health Care*, 127-147. doi:10.1177/107834580000700106
- Donato, R., & Shanahan, M. (1999). The economics of implementing intensive in-prison sex offender treatment programs. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 134. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Dowden, C., Antonowicz, D. & Andrews, D. A. (2003). The effectiveness of relapse prevention with offenders: A meta-analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47, 516-528. doi:10.1177/0306624X03253018
- Dowden, C. & Tellier, C. (2004). Predicting work-related stress in correctional officers: A meta-analysis. *Journal of Criminal Justice*, 32(1), 31-47.
- Drozd, J. F. & Goldfried, M. R. (1996). A critical evaluation of the state-of-the-art in psychotherapy outcome research. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 33(2), 171-180. doi: 10.1037/0033-3204.33.2.171
- Eagly, A. H. & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, Texas: Harcourt Brace.

- Eskeland, G. & Haugli, K. O. (2006). *Programvirksomhet i Kriminalomsorgen*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hentet 05.12.2012 fra http://brage.bibsys.no/krus/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_17954/1/Programvirksomhet%20i%20kriminalomsorgen.pdf
- Evensen, O. (2010). *Programvirksomhet mot domfelte og varetektsinnsatte*. Hentet 02. august 2012 fra <http://www.krus.no/no/kurs/EVU/Programvirksomhet/>
- Farkas, M. A. (1999). Correctional officer attitudes toward inmates and working with inmates in a “get tough” era. *Journal of Criminal Justice*, 27(6), 495-506. doi:10.1016/S0047-2352(99)00020-3.
- Farkas, M. A. (2000). A typology of correctional officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 44, 431-449. doi:10.1177/0306624X00444003
- Farnworth, M., Frazier, C. & Neuberger, A. (1988). Orientations to juvenile justice: exploratory notes from a statewide survey of juvenile justice decision makers. *Journal of Criminal Justice*, 16, 477-491.
- Fazel, S. & Danesh, J. (2002). Serious mental disorder in 23 000 prisoners: a systematic review of 62 surveys. *Lancet*, 359, 545- 550.
- Fazio , R. H. & Williams, C. J. (1986). Attitude accessibility as a moderator of the attitude-perception and attitude-behavior relations - An investigation of the 1984 presidential elections. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 505-514. doi: 10.1037/0022-3514.51.3.505
- Fazio , R. H. Zanna, M. P. (1978). On the predictive validity of attitudes: The roles of direct experience and confidence. *Journal of Personality*, 46(2), 228-243. doi: 10.1111/j.1467-6494.1978.tb00177.

- Fazio, R. H. (2007). Attitudes as object-evaluation associations of varying strength. *Social Cognition, 25*(5),2007, 603-637.
- Free, M. L. (2007). *Cognitive therapy in groups: Guidelines and resources for practice*. 2. utg. Hoboken, NJ, USA: Wiley.
- Fridhov, I. M. (2003). *Kriminalitetsforebygging på kort og lang sikt. I: Å lære bak murene*. København: Nordisk ministerråd.
- Friestad, C. (2005). *Tilbudet til volds- og sedelighetsdømte. Fafo-rapport 488*. Hentet 05.12.2012 fra <http://www.fafo.no/pub/rapp/488/488.pdf>
- Glaser, D. (1964). *The effectiveness of a prison and parole system*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Glasman, L. R. & Albarracin, D. (2006). Forming attitudes that predict future behavior: a meta-analysis of the attitude-behavior relation. *Psychology Bulletin, 132*, 778–822.
- Granheim, P. K. (2007). *Evalueringsrapport VINN Samtalegruppe for kvinner*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hentet 5. desember 2012 fra <http://evalueringsportalen.no/evaluering/evalueringsrapport-vinn-samtalegrupper-for-kvinner-basert-pa-datamateriale-fra-norske-og-svenske-enheter-2006-2007/Evalueringsrapport%20VINN%20Satalegruppe%20for%20kvinner.pdf/@@inline>
- Granheim, P. K, Rustad, Å. & Rokkan, T. (2010). *Evalueringsrapport National Substance Abuse Progame*. Sandnes: Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hentet 08.11.2012 fra [http://www.krus.no/upload/PDF-dokumenter/KRUS-rapp-4-2010-NSAP\(web\).pdf](http://www.krus.no/upload/PDF-dokumenter/KRUS-rapp-4-2010-NSAP(web).pdf)

- Greaker, A. & Vetvik, E. (1998). *Ettervern i kriminalomsorgen. Frivillig innsats i samarbeid med det offentlige: midtveisrapport fra B.A.R.M.-prosjektet*. Oslo: Diakonhjemmets høgskolesenter.
- Hollin, C. (2008). Evaluating offending behaviour programmes: Does only randomization glister? *Criminology and Criminal Justice*, 8, 89-10. doi:10.1177/1748895807085871
- Højdahl, T., Kristoffersen, R., Brumoen, H. & Johansen, G. H. L. (2007). *Rus og trafikk. Mestring og muligheter*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hentet 06.12.2012 fra http://brage.bibsys.no/krus/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_17771/1/H%C3%A5ndbok2007%2520med%2520skilleark.pdf
- Højdahl (2007). *Mestring og muligheter. Erfaringer med Bygging av mestringstillit (BaM) i kriminalomsorgen*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hentet 05.12.2012 fra http://brage.bibsys.no/krus/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_17178/1/Sm%C3%A5skrift-2-2007.pdf
- Højdahl, T. (2009). *VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hentet 05.12.2012 fra http://brage.bibsys.no/krus/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_27974/1/TorunnH_VINN-samtale-og-motivasjonsprogram.pdf
- Jacobs, J. B. (1978). What prison guards think: A profile of the Illinois force. *Crime & Delinquency*, 24, 185-196. doi:10.1177/001112877802400204
- Jonas, K., Diehl, M. & Brömer, P. (1997). Effects of attitudinal ambivalence on information processing and attitude-intention consistency. *Journal of Experimental Social Psychology*, 33(2), 190-210.
- Jurik, N. C. (1985). Individual and organizational determinants of correctional officer attitudes

- toward inmates. *Criminology*, 23(3), 523-540.
- Kanwar, R., Grund, L. & Olson, J. C. (1990). When do the measures of knowledge measure what we think they are measuring? *Advances in Consumer Research*, 17, 603-608.
- Kerce, E. W., Magnusson, P., & Rudolph, A. (1994). *The attitudes of navy corrections staff members: What they think about confinees and their jobs*. San Diego, California: Navy Personnel Research and Development Center.
- Kifer, M., Hemmens, C. & Stohr, M. K. (2003). The goals of corrections: Perspectives from the line. *Criminal Justice Review*, 28, 47-69. doi:10.1177/073401680302800104
- Kokkinaki, F. & Lunt, P. 1997. The relationship between involvement, attitude accessibility and attitude-behaviour consistency. *British Journal of Social Psychology*, 36, 497–609.
- Kriminalomsorgen (2012). Hentet 06.12.2012 fra <http://www.kriminalomsorgen.no/en-til-en.5034458-242608.html>
- Krishnan, H. S. & Smith, R. E.(1998). The relative endurance of attitudes, confidence, and attitude-behavior consistency: The Role of Information Source and Delay. *Journal of Consumer Psychology*, 7(3), 273-298.
- Lambert, E. G., Hogan, N. L., Altheimer, S. J. & Stevenson, M. T. (2010). The relationship between burnout and support for punishment and treatment: A preliminary examination. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 54, 1004-1022, doi:10.1177/0306624X09348585
- Lambert, E., Hogan, N., Barton, S. M., Jiang, S., & Baker, D. N. (2008). The impact of punishment and rehabilitation views on organizational commitment among correctional

staff: A preliminary study. *American Journal of Criminal Justice*, 33(1), 85-98. doi:

<http://dx.doi.org/10.1007/s12103-007-9026-7>

Landenberger, N. & Lipsey, M. (2005). The positive effects of cognitive-behavioral programs for offenders: A meta-analysis of factors associated with effective treatment. *Journal of Experimental Criminology*, 1(4), 451-476.

Lavine, H., Huff, J. W., Wagner, S. H. & Sweeney, D. (1998). The moderating influence of attitude strength on the susceptibility to context effects in attitude surveys. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(2), 359-373. doi: 10.1037/0022-3514.75.2.359

Leiber, M., Schwarze, K., Mack, K. Y., Farnworth, M. (2002). The effects of occupation and education on punitive orientations among juvenile justice personnel. *Journal of Criminal Justice*, 30(4), 303-316.

Leippe, M. R., & Elkin, R. A. (1987). When motives clash: Issue involvement and response involvement as determinants of persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 269-278.

Lipsey, M. W., Chapman, G.L & Landenberger, N. A. (2001). Cognitive-behavioral programs for offenders. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 578, 144-157. doi:10.1177/000271620157800109

MacKenzie, L. D. (2000). Evidence-based Corrections: Identifying what works. *Crime & Delinquency*, 46, 457-471. doi:10.1177/0011128700046004003

MacKenzie, L. D., Mitchell, O. & Wilson, D. B. (2002). The effectiveness of incarceration-based drug treatment on offending and drug use: An empirical synthesis of the research.

I BRÅ (2005): *Kriminalverdens särskilte narkotiske satsning. Et utarbeidelse av arbeidet i årene 2002-2004*. Stockholm: Brottsforebyggande rådet.

- Maahs, J. & Pratt, T. (2001). Uncovering the predictors of correctional officers' attitudes and behaviors: A Meta-Analysis. *Corrections Management Quarterly*, 5(2), 13 -19.
- Meichenbaum, P. (1977). *Cognitive behaviour modification*. New York: Plenum Press.
- Millar, M. G., & Tesser, A. (1992). The role of beliefs and feelings in guiding behavior: The mis-match model. *Construction of Social Judgement*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Moon, B. & Maxwell, S. R. (2004). Assessing the correctional orientation of corrections officers in South Korea Byongook. *International Journal of Offender Therapy Comparative Criminology*, 48, 729-743.
- Nesvik, S. (2004). *Evaluering av rusprogrammene RIF og Mitt Valg*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hentet 06.12.2012 fra
http://brage.bibsys.no/krus/handle/URN:NBN:no-bibsys_brage_20038
- NSD (2013a). *Forvaltningsdatabasen*. Hentet 14.03.13 fra
<http://www.nsd.uib.no/polsys/data/forvaltning/ansatte/etat/4:5:8:5:18>
- NSD (2013b). *Forvaltningsdatabasen*. Hentet 14.03.13 fra
<http://www.nsd.uib.no/polsys/data/forvaltning/ansatte/etat/4:5:8:5:1>
- Omsorg og kunnskap!* Hentet 21.11.12 fra
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/nouer/1997/nou-1997-20/9/10/2.html?id=346463>
- Paboojian, A & Teske Jr., R. H. C. (1997). Pre-service correctional officers: What do they think about treatment? *Journal of Criminal Justice*, 25(5), 425-433.
- Pallone, N. J. (2003). Treating substance in correctional contexts: New understandings, new modalities. *Journal of Offender Rehabilitation*, 37.
- Petty, R. E., Haugtvedt, C. P. & Smith, S. M. (1995). Elaboration as a determinant of attitude

strength: creating attitudes that are persistent, resistant, and predictive of behavior.

Attitude Strength: Antecedents and Consequences. Mahwah, NJ: Erlbaum

Philliber, S. (1987). Thy brother's keeper: A review of the literature on correctional officers.

Justice Quarterly, 4(1), 9-37.

Prislin, R. (1996). Attitude stability and attitude strength: One is enough to make it stable.

European Journal of Social Psychology 26, 447-77.

Prislin, R., Wood, W. & Pool, G. J. (1998). Structural consistency and the deduction of novel

from existing attitudes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 34(1), 66-89.

Rasmussen, K., Storsæter, O. & Levander, S. (1999). Personality disorders, psychopathy, and

crime in a norwegian prison population. *International Journal of Law and Psychiatry*,

22(1), 91-97. doi: 10.1016/S0160-2527(98)00031-4.

Robinson, D., Porporino, F. J. & Simourd, L. (1993). The influence of career orientation on

support for rehabilitation among correctional staff. *The Prison Journal*, 73, 162-177.

Robinson, D., Porporino, F. J. . & Simourd, L. (1997). The influence of education attainment on

the attitudes and job performance of correctional officers. *Crime & Delinquency*

January, 43, 60-77. doi:10.1177/0011128797043001004

Schaufeli, W. B & Peeters, M.C.W. (2000). Job stress and burnout among correctional officers:

A literature review. *International Journal of Stress Management*, 7, 19-48.

Schultz, P. W. & Oskamp, S. (1996). Effort as a moderator of the attitude-behavior

relationship: General environmental concern and recycling. *Social Psychology*

Quarterly , 59(4), 375-383.

Schwarz, N. & Bohner, G. (2001). The construction of attitudes. *Handbook of Social*

Psychology: Intraindividual Processes. Malden, MA: Blackwell.

Statistisk Sentralbyrå (2011). *Tilbakefall i femårsperioden 2005-2009 blant siktede i 2004, etter lovbruddskategori og lovbruddsgruppe i 2004, og lovbruddsgruppe ved tilbakefall.*

Hentet 09.11.2012 fra <http://www.ssb.no/aarbok/2011/tab/tab-154.html>

Stohr, M. K., Hemmens, C., Kifer, M. & Schoeler, M. (2000). We know it, we just have to do it: Perceptions of ethical work in prisons and jails. *The Prison Journal*, 80, 126-150.

doi:10.1177/0032885500080002002

Søndenaa E., Rasmussen K., Palmstierna T. & Nøttestad J. A. (2008). The prevalence and nature of intellectual disability in Norwegian prisons. *Journal of Intellectual Disability Research*, 52, 1129–37.

St. meld. nr. 27 (1997-1998). *Om kriminalomsorgen*. Hentet 08.11.2012 fra:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/19971998/stmeld-nr-27-1998-.html?id=191585>

St.meld. nr. 37 (2007-2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn.*

Hentet 08.11.2012 fra:

<http://www.regjeringen.no/pages/2109450/PDFS/STM200720080037000DDDPDFS.pdf>

Sund, A. & Johnsen, B. (2004). *Praksisåret – i praksis. Et studie av praksisåret I*

fengselsbetjentutdanningen 2003. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter.

Sutherland, E. H. (1939). *Principles of Criminology*. 3. utg. Philadelphia: Lippincott.

Tewksbury, R. & Mustaine, E. E. (2008). Correctional orientations of prison staff. *The Prison Journal*, 88, 207-233. doi:10.1177/0032885508319163

Tong, L.S.J., & Farrington, D.P. (2006). How effective is the «Reasoning and Rehabilitation» program in reducing reoffending? A metaanalysis of evaluations in four countries.

Psychology, Crime and Law, 12, 3-24.

- Towl, G. J. (2004a). Applied psychological services in HM Prison Services and the National Probation Services. *Applying psychology to forensic practice*. Oxford, UK: Blackwell.
- Towl, G. J. (2004b). Psychological services in prisons and probation. *Forensic psychology, concepts, debates and practice*. Cullompton: Willan.
- Vila, L. E. & García-Mora, B. (2005). Education and the determinants of job Satisfaction. *Education Economics*, 13(4), 409-425. doi:
<http://dx.doi.org/10.1080/09645290500251730>
- Waage, L. (1999). *Det interaktive fengsel. Et fengsel for det nye årtusen*. Hentet 06.12.2012 fra <http://www.bergenfengsel.no/artikler/fagartikkel.htm>
- Welsh, B. C. & Farrington, D. P. (2000). Correctional intervention programs and cost-benefit analysis. *Criminal Justice and Behavior February*, 27, 115-133.
doi:10.1177/0093854800027001007
- Whitehead, J. T. & Lindquist, C. A. (1989). Determinants of correctional officer's professional orientation. *Justice Quarterly*, 6(1), 69-87. doi: 10.1080/07418828900090051
- Wilson, D. B., Bouffard, L. A. & Mackenzie, D. L. (2005). A quantitative review of structured, group-oriented, cognitive-behavioral programs for offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 32, 172-204. doi:10.1177/0093854804272889
- Wilson, T. D. & Hodges, S. D. (1992). Attitudes as temporary constructions. *The construction of social judgments*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Wood, W. (2000). Attitude change: persuasion and social influence. *Annual Review of Psychology*, 51, 539-570.
- Young, J. L., Antonio, M. E. & Wingard, L. M. (2009). How staff attitude and support for inmate treatment and rehabilitation differs by job category: An evaluation of findings

from Pennsylvania's Department of Corrections' employee training curriculum
'Reinforcing Positive Behavior. *Journal of Criminal Justice*, 37, 435-441.

Zimbardo, P. (1972). *Stanford Prison experiment: A simulation study of the psychology of imprisonment*. Hentet 27.11.2012 fra

<http://dams.stanford.edu/depts/spc/uarch/exhibits/spe/Narration.pdf>

Örtqvist, D. & Wincent, J. (2006). Prominent consequences of role stress: A meta-analytic review. *International Journal of Stress Management*, 13(4), 399-422. doi:
10.1037/1072-5245.13.4.399

Appendiks

Tabell 1

Sosialdemografiske karakteristikk hos ansatte (N=73). Antall (prosent).

Kjønn	Kvinner	29 (40)
	Menn	44 (60)
Alder	30 år eller yngre	10 (14)
	31 til 40 år	14 (19)
	41 til 50 år	29 (40)
	51 år eller eldre	19 (26)
Formell utdanning	Grunnskole	1 (1)
	Videregående	40 (55)
	Bachelornivå eller tilsvarende	23 (32)
	Masternivå eller tilsvarende	9 (12,3)
Etatsutdanning	Ja	49 (67)
	Nei	20 (27)
Kurs	Ja	46 (63)
	Nei	18 (25)
Antall år med arbeidserfaring i kriminalomsorgen	5 år eller mindre	19 (26)
	6 - 10 år	9 (12)
	11 - 15 år	8 (11)
	16 år eller mer	37 (51)
Arbeidsstilling	Fengselsbetjent	40 (55)
	Ledelse	16 (22)
	Annet	17 (23)
Type arbeidssted	Åpen avd.	22 (30)
	Lukket avd.	34 (47)
	Varetektsavd. .	11 (15)
	Spesialavdeling (Rusmestringsenhet, Modulen m.m.)	29 (40)
Gjennomført program	Ja	2 (3)
	Ja, som instruktør	17 (23)
	Nei	54 (74)

Tabell 2

Tabellen viser graden av kjennskap til ulike påvirkningsprogram.

	M*	SD	N
Sinnemestring	3,21	1,12	73
Rus i Fengsel (RIF / Mitt valg)	2,45	1,11	73
National Substance Abuse Program (NSAP)	1,94	1,18	71
Trafikk og rus	1,72	,83	72
Mitt valg	1,37	,64	71
Brotts-Brytet	2,60	1,18	73
Mestringstillit	1,49	,71	72
VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner	1,68	,93	72
Stressmestring	1,78	1,09	72
Ny Start	3,10	1,29	72
Samtalegrupper etter ATV-modellen	1,81	1,11	70
En - til - en	2,13	1,11	72

Note. Tallene representerer gjennomsnittelige verdier på en likertskala der 1=ikke i det hele tatt og 5=kjenner det svært godt.

Tabell 3

Tabellen viser graden av tro på virkningen av ulike påvirkningsprogram.

	M*	SD	N
Sinnemestring	3,69	,86	67
Rus i Fengsel (RIF / Mitt valg)	3,31	,90	52
National Substance Abuse Program (NSAP)	3,48	,96	40
Trafikk og rus	3,37	,90	43
Mitt valg	3,29	,94	34
Brotts-Brytet	3,54	,95	54
Mestringstillit	3,35	,88	34
VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner	3,39	,96	36
Stressmestring	3,47	,97	36
Ny Start	3,52	,93	54
Samtalegrupper etter ATV-modellen	3,51	,94	39
En - til - en	3,56	,87	45

Note. Gjennomsnittelige verdier på en likertskala der 1=i svært liten grad og 5=i svært høy grad.

Tabell 4

Tabellen viser graden av informasjon om påvirkningsprogrammer de ansatte har fått fra ulike kilder.

	M*	SD	N
Gjennom andre ansatte	3,33	,96	73
Fra brosjyrer eller annet informasjonsmateriell	2,49	,98	71
Programerfaring innenfor fengselsvesenet	2,23	1,50	71
Kurs som har omhandlet programvirksomhet	2,14	1,40	71
Gjennom utdanningen min	2,53	1,35	72
Har tatt instruktør opplæring	1,99	1,56	71

Note. Gjennomsnittelige verdier på en likertskala der 1=I svært liten grad og 5=I svært høy grad.

Tabell 5

Tabellen viser graden av enighet med ulike holdningsutsagn relatert til rehabilitering.

	M*	SD	N
Min erfaring er at de fleste innsatte ønsker å delta i påvirkningsprogram	2,62	,95	73
At en kriminell rehabiliteres er like viktig som at han/hun skal sone en straff	1,75	,78	72
Jeg ville støttet en utvidelse av påvirkningsprogrammene	1,83	,81	71
Den mest effektive menneskelige løsningen på kriminalitetsproblemet er å gjøre en sterk innsats for å rehabiliterer innsatte	1,77	,77	73
Den beste løsningen for samfunnet er å gjøre en sterk innsats for å rehabiliterer innsatte	1,72	,68	72
De ansattes støtte for de innsattes rehabilitering kan gjøre en forskjell på endringsarbeidet	1,79	,65	72
De ansattes atferd kan påvirke effektiviteten på de innsattes rehabilitering	1,92	,69	72
Forsterkning av positiv atferd er et krav ved yrket mitt	1,86	,74	72
Jeg kan gjøre arbeidsplassen min til et mer positivt sted gjennom handlinger	1,54	,56	71
Jeg kan gjøre arbeidsplassen min til et mer positivt sted gjennom samhandling	1,50	,56	72
De kriminelles atferd kan bli endret av det rehabiliterende miljøet og de forventningene vi ansatte skaper	1,89	,72	72
Lave forventninger motarbeider at de kriminelle endrer sin atferd	2,34	,81	71
Endringsarbeid fungerer godt for kroniske problemer	2,47	,76	70
Jeg tror de fleste innsatte ønsker å delta i påvirkningsprogram	2,68	,87	72

Note. Gjennomsnittelige verdier på en likertskala der 1=svært enig og 5=svært uenig.

Tabell 6

Tabellen viser graden av enighet med ulike holdningsutsagn relatert til straff.

	M*	SD	N
Rehabilitering av voksne kriminelle har ingen virkning	3,86	,79	72
Alt påvirkningsprogrammer gjør, er å gi kriminelle som fortjener å bli straffet en mulighet for en mildere straff	4,03	,77	72
Den eneste måten å redusere kriminalitet i samfunnet vårt er å straffe kriminelle	4,32	,73	72
Så lenge de innsatte ikke lager bråk eller problemer, har det ingen betydning om blir rehabilitert eller ikke	4,23	,76	71
Innsatte fortjener ikke å bli behandlet med respekt	4,55	,79	71
Måten jeg oppfører meg på vil ikke påvirke de innsattes forsøk på rehabilitering	3,90	,85	70
Måten jeg oppfører meg på vil ikke påvirke atferden til de innsatte	4,00	,82	71
Du kan ikke behandle innsatte med respekt fordi de ikke vil respektere deg	4,30	,74	71
Å behandle innsatte med respekt vil gjøre fengselet farligere	4,44	,79	71
Det er ikke noe poeng i å jobbe med psykisk syke innsatte fordi de responderer ikke på rehabilitering	3,86	,83	71
Personer med en psykisk lidelse er ikke i stand til endring	3,71	,89	70
De fleste personer som er psykisk syke er selv skyld i sine egne problemer	4,15	,80	71
Kriminelle med psykiske lidelser krever for mye tid og innsats i forhold til de resultatene man får	3,44	1,02	71
De fleste personer med en psykisk lidelse ønsker egentlig ikke selv å bli frisk	4,23	,72	71
Det er høyst usannsynlig at en kriminell med en psykisk lidelse noen gang kan bli selvstendig	3,94	,95	71

Note. Gjennomsnittelige verdier på en likertskala der 1=svært enig og 5=svært uenig.

Tabell 7

Tabellen viser graden av enighet med ulike holdningsutsagn relatert til implementering av program.

	M*	SD	N
Hvis ansatte ved fengselet hadde andre holdninger om program, ville fengselet vårt ha implementert det	3,25	1,07	71
Hvis fengselet hadde mer økonomiske midler til påvirkningsprogram, ville det blitt implementert	1,92	,91	71

Note. Gjennomsnittelige verdier på en likertskala der 1=svært enig og 5=svært uenig.

Tabell 8

Korrelasjoner mellom uavhengige variabler og holdningsutsagn relatert til rehabilitering.

Variabler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Alder	-,013							
2. Utdanning	-,131	-,153						
3. Arbeidserfaring	,065	,740**	-,318**					
4. Jobbtilfredshet	,361**	-,165	,022	-,135				
5. Programmerfaring	-,293	,000	-,380	,227	,253			
6. Programkunnskap	-,171	,125	-,137	,282*	,045	,400		
7. Etatsutdanning	-,089	,156	-,378**	,425**	,059	,007	,248*	
8. Kurserfaring	-,163	,236*	-,128	,237*	,100	,039	,217	,454**

Note. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Tabell 9

Korrelasjoner mellom uavhengige variabler og holdningsutsagn relatert til straff.

Variabler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Alder	,070							
2. Utdanning	,009	-,153						
3. Arbeidserfaring	,124	,740**	-,318**					
4. Jobbtfredshet	,306**	-,165	,022	-,135				
5. Progerfaring	,383	,000	-,380	,227	,253			
6. Programkunnskap	,189	,125	-,137	,282*	,045	,400		
7. Etatsutdanning	,045	,156	-,378**	,425**	-,059	,007	,248*	
8. Kurserfaring	,238*	,236*	-,128	,237*	,100	,039	,217	,454**

Note. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Tabell 10

Oppsummering av resultatene av multiple lineære regresjonsanalyser for ulike variabler som predikerer holdninger relatert til rehabilitering.

	Modell 1			Modell 2			Modell 3		
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Alder	1,62	2,25	,18	,51	1,86	,06	1,44	1,91	,16
Kjønn	1,03	2,66	-,10	-1,62	2,10	-,156	-2,59	1,62	-,25
Utdanning				-1,01	1,50	-,14	-3,25	1,37	-,44*
Arbeidserfaring				1,53	1,29	,27	3,72	1,17	,65*
Jobbtilfredshet				-5,90	1,62	-,70	-7,33	1,33	-,86***
Programerfaring							-,41	,33	-,30
Programkunnskap							,02	,18	,03
Etatsutdanning							-,24	,08	-,61*
Kurserfaring							,73	,22	,62*
Justert R^2		-,08			,41			,72	
F for endring i R^2		,38			3,32			5,90	

Note. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Tabell 11

Oppsummering av resultatene av multiple lineære regresjonsanalyser for ulike variabler som predikerer holdninger relatert til straff.

	Modell 1			Modell 2			Modell 3		
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Alder	3,73	5,97	-,16	-2,40	5,56	-,10	11,07	8,45	-,46
Kjønn	6,30	7,07	,22	6,45	6,27	,23	2,53	7,15	,09
Utdanning				4,06	4,48	,20	9,54	6,04	,47
Arbeidserfaring				-1,41	3,85	-,09	-2,44	5,16	-,16
Jobbtilfredshet				14,54	4,82	,63*	12,14	5,90	,53
Programerfaring							2,36	1,44	,64
Programkunnskap							-,86	,77	-,47
Etatsutdanning							-,04	,33	-,04
Kurserfaring							-,62	,99	-,19
Justert R ²		-,04			,28			,26	
F for endring i R ²		,68			2,31			1,65	

Note. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

PÅVIRKNINGSPROGRAM I KRIMINALOMSORGEN

SPØRRESKJEMAUNDERSØKELSE

Formålet med denne spørreundersøkelsen er å studere holdninger til påvirkningsprogrammer blant ansatte i fengselsvesenet. Påvirkningsprogrammer retter seg mot domfelte og varetektsinnsatte i form av undervisning, ferdighetstrening og strukturerte samtaler. Målsetningen med dette er å gi domfelte ny kunnskap og motivasjon til endring, og å stimulere hennes eller hans ressurser og kompetanse til å mestre et liv uten kriminalitet.

Resultatene fra undersøkelsen vil bli brukt i undertegnedes hovedoppgave ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), og de vil kunne brukes til å forbedre tilbudet kriminalomsorgen gir i dag. Resultatene vil bli gjort tilgjengelig via Kriminalomsorgen, region nord.

Det er frivillig å delta i undersøkelsen, og alle som deltar er anonyme. Resultatene vil bli presentert slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes.

Takk for at du er villig til å delta i undersøkelsen!

Hanne Solskinnsbakk
psykologstudent
Psykologisk institutt

Kirsten Rasmussen
professor, veileder
Psykologisk institutt

LES DETTE FØR DU STARTER!	Skjemaet skal leses maskinelt. Følg derfor disse reglene: • <i>Bruk svart/blå kulepenn. Skriv tydelig, og ikke utenfor feltene. Kryss av slik: ☒.</i> • <i>Feilkryssinger kan annulleres ved å fylle <u>hele</u> feltet med farge. Kryss så i rett felt.</i> • <i>Sett bare ett kryss på hvert spørsmål om ikke annet er oppgitt.</i>

A. OM DEG SELV

1. Kjønn: ⇒ Kvinne ..... ₁
Mann ..... ₂
2. Alder: ⇒ 30 år el. yngre.. ₁ 41 - 50 år ..... ₃
31 - 40 år ..... ₂ 50 år el. eldre .. ₄
3. Hva er din høyeste fullførte utdanning?: ⇒ Grunnskole ..... ₁ Bachelorgrad eller tilsvarende .. ₃
Videregående skole..... ₂ Mastergrad eller tilsvarende ..... ₄
4. Har du annen utdanning / organisert opplæring knyttet til jobben? NB: Når det gjelder omfanget av utdanningen kan du oppgi antall uker, måneder og/eller år. Vennligst vær nøye med å skrive i rett felt!
1. Etatsutdanning: ⇒ Ja ..... ₁ ⇒ Hvis ja: Samlet omfang: ⇒ Uker Måneder År
Nei..... ₂
2. Kurs/internopplæring: ⇒ Ja ..... ₁ ⇒ Hvis ja: Samlet omfang: ⇒ Uker Måneder År
Nei..... ₂
5. Hvor mange års arbeidserfaring har du innen kriminalomsorgen? ⇒ 5 år el. mindre.. ₁ 11 - 15 år ..... ₃
6 - 10 år ..... ₂ 16 år el. mer .... ₄

6. I hva slags avdeling(er) arbeider du i fengselet? *NB: Ett eller flere kryss!* ⇒
1. Åpen avd. 2. Lukket avd. 3. Varetektsavd.
 4. Spesialavdeling (Rusmestringsenhet, Modulen m.m.).....

7. Hva er din *hovedstilling* i fengselet?
NB: Kun ett kryss! ⇒
- Fengselsbetjent... ₁ Ledelse ..... ₃ Annet..... ₃

8. I hvor stor grad vil du si at du trives i jobben din? ⇒
<i>I svært liten grad</i>	<i>I liten grad</i>	<i>I noen grad</i>	<i>I høy grad</i>	<i>I svært høy grad</i>
1	2	3	4	5
- .....

B. ERFARING MED PÅVIRKNINGSPROGRAMMER

1. Har du vært med på å gjennomføre ett eller flere påvirkningsprogram ved fengselet der du arbeider? ⇒
- Nei..... ₁ Ja ..... ₂ Ja, som instruktør ₃
2. *Hvis ja:* I hvor mange år har du deltatt i dette? ⇒

3. *Hvis nei:* Kan du tenke deg å delta i slikt arbeid? ⇒
- Nei... ₁ Ja... ₃ Usikker .... ₃

4. På en skala fra 1 til 5, I hvor stor grad kjenner du til disse programmene? *Ett kryss for hvert program.*
	<i>Ikke i det hele tatt</i>				<i>Kjenner det svært godt</i>
	1	2	3	4	5
1. Sinnemestring.....	☐	☐	☐	☐	☐
2. Rus i Fengsel (RIF / Mitt valg)	☐	☐	☐	☐	☐
3. National Substance Abuse Program (NSAP)	☐	☐	☐	☐	☐
4. Trafikk og rus.....	☐	☐	☐	☐	☐
5. Mitt valg	☐	☐	☐	☐	☐
6. Brott-Brytet.....	☐	☐	☐	☐	☐
7. Mestringstillit.....	☐	☐	☐	☐	☐
8. VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner	☐	☐	☐	☐	☐
9. Stressmestring.....	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ny Start.....	☐	☐	☐	☐	☐
11. Samtalegrupper etter ATV-modellen	☐	☐	☐	☐	☐
12. En - til - en	☐	☐	☐	☐	☐

5. Hvordan har du fått informasjon om de programmene du kjenner til?
	<i>I svært liten grad</i>	<i>I liten grad</i>	<i>I noen grad</i>	<i>I høy grad</i>	<i>I svært høy grad</i>
	1	2	3	4	5
1. Gjennom andre ansatte	☐	☐	☐	☐	☐
2. Fra brosjyrer eller annet informasjonsmaterieil.....	☐	☐	☐	☐	☐
3. Programmerfaring innenfor fengselsvesenet.....	☐	☐	☐	☐	☐
4. Kurs som har omhandlet programvirksomhet.....	☐	☐	☐	☐	☐
5. Gjennom utdanningen min.....	☐	☐	☐	☐	☐
6. Har tatt instruktør opplæring.....	☐	☐	☐	☐	☐

6. I hvilken grad har du tro på at disse programmene *virker*?

	<i>I svært liten grad</i> 1	<i>I liten grad</i> 2	<i>I noen grad</i> 3	<i>I høy grad</i> 4	<i>I svært høy grad</i> 5	<i>Vet ikke</i> 6
1. Sinnemestring.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Rus i Fengsel (RIF / Mitt valg)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. National Substance Abuse Program (NSAP)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Trafikk og rus.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Mitt valg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Brott-Brytet.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Mestringstillit.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Stressmestring.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ny Start.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Samtalegrupper etter ATV-modellen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. En - til - en	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. I hvilken grad er disse programmene implementert i fengselet der du arbeider?

	<i>I svært liten grad</i> 1	<i>I liten grad</i> 2	<i>I noen grad</i> 3	<i>I høy grad</i> 4	<i>I svært høy grad</i> 5	<i>Vet ikke</i> 6
1. Sinnemestring.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Rus i Fengsel (RIF / Mitt valg)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. National Substance Abuse Program (NSAP)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Trafikk og rus.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Mitt valg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Brott-Brytet.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Mestringstillit.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. VINN – samtale- og motivasjonsprogram for kvinner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Stressmestring.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Ny Start.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Samtalegrupper etter ATV-modellen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. En - til - en	☐	☐	☐	☐	☐	☐

C. HOLDNINGER TIL REHABILITERING OG STRAFF

Utsagnene som følger beskriver ulike holdninger til påvirkningsprogram i fengsler i Norge. Det er ingen «riktige» eller «gale» svar på disse spørsmålene, det er dine oppriktige meninger vi er interessert i. *Ett kryss for hvert utsagn.*

	<i>Svært enig</i> 1	<i>Enig</i> 2	<i>Verken /eller</i> 3	<i>Uenig</i> 4	<i>Svært uenig</i> 5
1. Min erfaring er at de fleste innsatte ønsker å delta i påvirkningsprogram.....	☐	☐	☐	☐	☐
2. At en kriminell rehabiliteres er like viktig som at han/hun skal sone en straff for sine kriminelle handlinger.....	☐	☐	☐	☐	☐
3. Jeg ville støttet en utvidelse av påvirkningsprogrammene som tilbys i fengslene i dag.....	☐	☐	☐	☐	☐
4. Den mest effektive menneskelige løsningen på kriminalitetsproblemet i Norge er å gjøre en sterk innsats for å rehabilitere innsatte	☐	☐	☐	☐	☐

	Svært enig 1	Enig 2	Verken /eller 3	Uenig 4	Svært uenig 5
5. Den beste løsningen for samfunnet er å gjøre en sterk innsats for å rehabilitere innsatte	☐	☐	☐	☐	☐
6. De ansattes støtte for de innsattes rehabilitering kan gjøre en forskjell på utfallet endringsarbeidet har	☐	☐	☐	☐	☐
7. De ansattes atferd kan påvirke effektiviteten på de innsattes rehabilitering og behandling	☐	☐	☐	☐	☐
8. Forsterkning av positiv atferd er et krav ved yrket mitt	☐	☐	☐	☐	☐
9. Jeg kan gjøre arbeidsplassen min til et mer positivt sted gjennom mine handlinger ..	☐	☐	☐	☐	☐
10. Jeg kan gjøre arbeidsplassen min til et mer positivt sted gjennom min samhandling med andre	☐	☐	☐	☐	☐
11. De kriminelles atferd kan bli endret av det rehabiliterende miljøet og de forventningene vi ansatte skaper	☐	☐	☐	☐	☐
12. Lave forventninger motarbeider at de kriminelle endrer sin atferd	☐	☐	☐	☐	☐
13. Endringsarbeid fungerer godt for kroniske problemer (f.eks. avhengighetsproblematikk som har vedvart over lengre tid)	☐	☐	☐	☐	☐
14. Jeg tror de fleste innsatte ønsker å delta i påvirkningsprogram	☐	☐	☐	☐	☐
15. Rehabilitering av voksne kriminelle har ingen virkning	☐	☐	☐	☐	☐
16. Alt påvirkningsprogrammer gjør, er å gi kriminelle som fortjener å bli straffet en mulighet for en mildere straff	☐	☐	☐	☐	☐
17. Den eneste måten å redusere kriminalitet i samfunnet vårt er å straffe kriminelle, ikke prøve å rehabilitere dem	☐	☐	☐	☐	☐
18. Så lenge de innsatte ikke lager bråk eller problemer, har det ingen betydning om de blir rehabilitert eller ikke mens de sitter inne	☐	☐	☐	☐	☐
19. Innsatte fortjener ikke å bli behandlet med respekt	☐	☐	☐	☐	☐
20. Hvis ansatte ved fengselet hadde andre holdninger om program, ville fengselet vårt ha implementert det	☐	☐	☐	☐	☐
21. Måten jeg oppfører meg på vil ikke påvirke de innsattes forsøk på rehabilitering	☐	☐	☐	☐	☐
22. Måten jeg oppfører meg på vil ikke påvirke atferden til de innsatte	☐	☐	☐	☐	☐
23. Du kan ikke behandle innsatte med respekt fordi de ikke vil respektere deg	☐	☐	☐	☐	☐
24. Å behandle innsatte med respekt vil gjøre fengselet farligere	☐	☐	☐	☐	☐
25. Hvis fengselet hadde mer økonomiske midler til påvirkningsprogram, ville det blitt implementert på arbeidsplassen min	☐	☐	☐	☐	☐
26. Det er ikke noe poeng i å jobbe med psykisk syke innsatte fordi de ikke responderer på rehabilitering	☐	☐	☐	☐	☐
27. Personer med en psykisk lidelse er ikke i stand til endring eller vekst i særlig stor grad ...	☐	☐	☐	☐	☐
28. De fleste personer som er psykisk syke er selv skyld i sine egne problemer	☐	☐	☐	☐	☐
29. Kriminelle med psykiske lidelser krever for mye tid og innsats i forhold til de resultatene man får	☐	☐	☐	☐	☐
30. De fleste personer med en psykisk lidelse ønsker egentlig ikke selv å bli frisk	☐	☐	☐	☐	☐
31. Det er høyst usannsynlig at en kriminell med en psykisk lidelse noen gang kan bli selvstendig nok til å bo for seg selv og klare seg økonomisk på egenhånd	☐	☐	☐	☐	☐

Hanne Solskinnsbakk
Gardemoens gt. 3
7041 Trondheim
solskins@stud.ntnu.no

Kriminalomsorgen Region Nord
Postboks 674
4305 Sandnes

Søknad om tillatelse til forskning

Jeg, Hanne Solskinnsbakk, ønsker med dette å be om tillatelse til å rekruttere tilsatte ved Trondheim og Bodø fengsel til en spørreundersøkelse om holdninger til påvirkningsprogram i kriminalomsorgen.

Formålet med undersøkelsen vil være å belyse om det kan være en sammenheng mellom erfaring/kunnskap om påvirkningsprogrammer og holdninger knyttet til dem. Dette er ikke blitt sett på i tidligere forskning, og resultatene av undersøkelsen vil kunne brukes for å forbedre tilbudet kriminalomsorgen gir i dag. Årsaken til at det er et fokus på holdninger er at det vil være rimelig å anta at det er en sammenheng mellom hvilke holdninger de som skal implementere påvirkningsprogrammer har og i hvor stor grad de blir gjennomført, og effekten de gir.

Arbeidet med undersøkelsen vil bli gjennomført som en hovedoppgave ved profesjonsstudiet i psykologi, NTNU. Den faglige ansvarlige for prosjektet vil være professor Kirsten Rasmussen, som vil fungere som hovedveileder for arbeidet.

Vedlagt spørreskjema er retningsgivende for det ferdige skjemaet som skal gis ut.

Mvh
Hanne Solskinnsbakk
Stud. psychol.
NTNU
7491 Trondheim

Kirsten Rasmussen
Professor
NTNU
7491 Trondheim

Vedlegg: bekreftelse fra faglig ansvarlig veileder, spørreskjema og prosjektbeskrivelse.

Hanne Solskinnsbakk
Gardemoensgt 3
7041 TRONDHEIM

Deres ref:

Vår ref:
200900463-90

Dato:
23.08.2012

SVAR PÅ SØKNAD OM TILLATELSE TIL FORSKNING

Det vises til søknad mottatt 14.8.2012 om tillatelse til å rekruttere tilsatte ved Trondheim fengsel og Bodø fengsel til en spørreundersøkelse om holdninger til påvirkningsprogram i kriminalomsorgen. All presisering og vedlegg er endelig mottatt den 23.8.2012.

Arbeidet med undersøkelsen vil bli gjennomført som en hovedoppgave ved profesjonsstudiet i psykologi ved NTNU. Professor Kirsten Rasmussen er hovedveileder og har det faglige ansvaret for prosjektet.

Formålet med undersøkelsen vil være å belyse om det kan være en sammenheng mellom erfaring/kunnskap om påvirkningsprogrammer og holdninger knyttet til dem.

Metoden som skal brukes er spørreundersøkelse av ansatte. Spørreundersøkelsen skal være anonym. Du har gjort avtale med ansatte ved hvert av fengslene som har sagt seg villig til å ta på seg ansvar for å distribuere spørreundersøkelsen til samtlige ansatte.

Vedtak

Søknaden innvilges da den vurderes å følge de krav som stilles til forskning i kriminalomsorgen, jfr retningslinjer for behandling av søknader om forskning.

Problemstillingen som det søkes forskes på vurderes å omhandle kriminalomsorgen med sikte på å gi etaten ny kunnskap, og kan bidra med å sikre samfunnet informasjon og kunnskap om kriminalomsorgens virksomhet.

Vi gjør deg oppmerksom på at våre fengsel har mange pågående forskningsprosjekter både eksternt og internt. Det må tas kontakt med fengselsleder og avklares når det kan være aktuelt for deg. Vi gjør deg også oppmerksom på at fengselet i liten grad vil ha mulighet til å bistå deg med å etterspørre svar ved eventuell lav svarrespons.

Begrunnelse:

- Det er innlevert prosjektbeskrivelse i tråd med forskriften pkt. krav til søknaden pkt. 1.
- Det foreligger informasjonsbrev til mulige deltakere i tråd med forskriften pkt. krav til søknaden pkt. 2.
- Det foreligger bekreftelse fra faglig veileder i tråd med forskriften pkt. krav til søknaden pkt.4.

- Metoden er spørreskjema som skal fylles ut av ansatte. Vi har derfor vurdert det dit hen at det ikke er behov for eget samtykkeskjema, jfr forskriften pkt. krav til søknaden pkt. 3.

Søknaden er vurdert av lokalt nivå, Trondheim fengsel og Bodø fengsel.

Forskningsprosjektet vurderes til at det ikke er behov for å gi dispensasjon fra taushetsplikten da forutsetningen er frivillig samtykke i alle ledd.

Nedenfor gjennomgås de vilkår som stilles til forsker:

a. Sikkerhetsvurdering

Forskningen skal gjennomføres på en forsvarlig måte og domfelte, innsatte og ansatte skal ikke utsettes for personlige belastninger.

Forsker skal forholde seg til den enkelte enhets sikkerhetsmessige instruksjoner. Det er opp til den enkelte fengslesleder å vurdere om forskningsprosjektet er praktisk gjennomførbart i enheten og sikkerhetsmessig forsvarlig. Forsker skal forholde seg til de sikkerhetsmessige tiltak som er påkrevd i gjennomføringen.

Forsker skal fremlegge bakgrunns materialet og informere enhetene ut i fra deres behov.

Det kreves at den som skal gjennomføre samtaler og intervju av innsatte fremlegger politiattest. Dersom forsker ønsker å ta i bruk andre spørreskjema eller belyse andre problemstillinger enn godkjent må det fremlegges ny søknad til Kriminalomsorgen region nord for godkjenning.

b. Forskers taushetsplikt

Opplysninger forskeren blir gjort kjent med kan være undergitt taushetsplikt, jf.

Forvaltningsloven § 13. Forskeren er undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 c.

Av § 13 e følger at forskeren plikter å hindre andre i å få tilgang til eller kjennskap til opplysningene. Overtredelse av taushetspliktbestemmelser er straffbart, jf. straffeloven § 121. Videre er det en forutsetning at forsker blir gjort kjent med lov om personopplysninger (LOV 2000-04-14 nr. 13) med tilhørende forskrift (FOR 2000-12-15 nr. 1265), spesielt § 7.27 i forskrift til personopplysningsloven.

Det er et vilkår at forsker undertegner en taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor. Slik erklæring utarbeides av den enhet der forskningen skal gjennomføres.

c. Oppbevaring av materiale

Forsker skal påse at innsamlet materiale blir oppbevart på en forsvarlig måte og at det foretas anonymisering av personidentifiserbare opplysninger ved publikasjon. Innsamlet materiale som inneholder personidentifiserbare data, skal makuleres så snart undersøkelsen er avsluttet. Dersom det skal gjøres unntak fra denne hovedregel, må dette godkjennes av Datatilsynet.

Klageadgang

Regiondirektørens vedtak om å anvende taushetsbelagte opplysninger til forskningsformål, kan påklages til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Klageretten etter forvaltningsloven kap. VI § 28, omfatter den som ikke får medhold i sin søknad om forskning og den som taushetsplikten er satt til vern for, i denne sammenheng innsatte/domfelte og tilsatte.

Rapportering

Regiondirektøren anmoder forsker om å sende et eksemplar av forskningsrapporten til Region nord, til biblioteket ved Kriminalomsorgens utdanningscenter og til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, se adresseliste nedenfor.

Kriminalomsorgen region nord

Marita S. Rabben
fung.ass.regiondirektør

Marit C. Wangsholm
rådgiver

Kopi til: Professor Kirsten Rasmussen, NTNU, 7491 TRONDHEIM
Kriminalomsorgen Trondheim fengsel, Dokumentsenteret, Postboks 694, 4305 SANDNES
Kriminalomsorgen Bodø fengsel, Postboks 694, 4305 SANDNES
Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, Postboks 8005 Dep, 0030 OSLO
Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS, Dokumentsenter, Postboks 694, 4305 SANDNES